

„სსივის“
ამხ. გამოცემა.

—
წიგნი 4.

ეროვნული საკითხი

ივ. გომართელისა.

თფილისი
ელექტრომბეჭდავი ამხ. „სორაპანი“ მაღათ. კუნძ. № 1.
1906

წიგნის მაღაზია და ჟურნალ-გაზეთების
 კანტორა
 „კოლხიდა“
 ქუთაისში.
 Книжный магазин и Кантора газет и журналов
 „КОЛХИДА“
 ქუთაისში.

პროკურული საკითხი

ივ. გომართლისა

31203

„სსივიის“
 ამხანაგობის გამოცემა.

— * * * —
 წიგნი 4.

თფილისი

ელექტრომეკდაფი ამხ. „სორაპანი“, მაღათ. კუნ. №1

1906

ეროვნული საკითხი.

ყო დრო, როდესაც ყველას ძვალ-რბილში ჰქონდა ის რწმენა გამჯდარი, რომ ადამიანი უძველეს დროს უკვდავი არსება იყო; გონებრივად, ზნეობრივად და ფიზიკურად ის უმწერვალესად იყო განვითარებული და სამოთხის ნეტარებით სტკებოდა. დღეს კი ამგვარი რწმენა მხოლოდ ბრიყვთა სამკაულია; მეცნიერებამ სამუდამოთ გაჰფანტა ეს სისულელე, რომელსაც დღესაც დაბეჯითებით ასწავლიან ჩვენს ბავშვებს სკოლებში და რომელსაც დღესაც მოწიწებით უქადაგებს სამღვდლოება ხალხს. მეცნიერებამ დიდი ხანია დაამტკიცა, რომ არავითარი ადამი და არავითარი ევა არ ყოფილა არავითარ ედემში; მეცნიერებამ ახსნა, რომ უძველესი ადამიანი თან-და-თან განვითარდა პირუტყვისაგან და ამიტომ ის გონებით, ზნეობით, ფიზიკური ორგანიზაციით და საზოგადოებრივი ცხოვრებით უმწერვალესად კი არ იყო განვითარებული, არამედ გაცილებით დაბლა იდგა დღევანდელ ადამიანზე, — ისე დაბლა, რომ ჩვენ წარმოდგენაც კი არ შეგვიძლიან. დღევანდელი ადამიანი მთელი თავისი ორგა-

ნიზაკით და ცხოვრებით ნაყოფია ხანგრძლივი განვითარებისა; ხანგრძლივი განვითარების ნაყოფია ამიტომ ყოველგვარი იდეა, როგორც კერძო — ინდივიდუალური, აგრეთვე საზოგადოებრივიც.

ეროვნული იდეა, ნაციონალიზმი, წარმოადგენს საზოგადოებრივ იდეას. ნაციონალიზმი თანდაყოლილი, თანშობილი თვისება არ არის ადამიანის აზროვნებისა, — ის თან-და-თან განვითარდა საუკუნეთა განმავლობაში, სხვა და სხვა დროს სხვა და სხვა სახე და სხვა და სხვა ღირსება ჰქონდა.

უძველესი ადამინი მოკლებული იყო ბუნებასთან ბრძოლის ყოველგვარ საშუალებას; სცხოვრობდა ხეებზე და გამოქვაბულებში და საზრდოობდა მით, რასაც თვით ბუნება აძლევდა მას, ე. ი. ხილით, ბალახის ძირებით და სხვა და სხვა მცენარეულობით. ყოველივე ამას ბუნება უხვად აძლევდა მას და ამიტომ ამ დროის ადამიანს არავითარი წარმოდგენა არა ჰქონდა ხვალინდელ დღეზე, — შეუძლებელია მას ებრუნა მომავლისათვის, შეუძლებელია ხვალისთვის შეენახა რამე. ასე სცხოვრობდა მაშინდელი ადამიანი: მთელი მისი არსება განსაზღვრული იყო არსებული დღით. თავის-თავად ცხადია, რომ იმდროის ადამიანი ისეთ ალაგას სცხოვრებდა, საცა მთელი წლის განმავლობაში თითქმის ერთგვარი ზომიერი ჰავა იყო და მცენარეული საზრდო მთელი წლის განმავლობაში

იშოვებოდა. ექვს გარეშეა, ამგვარმა ადამიანმა ლა-
პარაკი არ იცოდა და თავის სურვილებსა და გრძობას
იმგვარადვე გამოჰხატავდა ხოლმე ყვირილით და
გარეგნული ნიშნებით ანუ მიმიკით, როგორც და-
ნარჩენი ცხოველები. ამგვარი ადამიანები სცხოვე-
რობდნენ ჯგუფებად, როგორც ბევრი გარეული
ცხოველები; ამგვარი მტვგომარეობა მოკლებულია
სრულებით საზოგადოებრივი ცხოვრების ნიშან-
წყალს და დამყარებულია მხოლოდ პირუტყვეულ
ინსტიქტზე; საზოგადოებრივი ცხოვრება იწყება
მხოლოდ მაშინ, როდესაც საერთო დამოკიდებუ-
ლება ადამიანთა შორის ანუ ურთიერთობა ემორ-
ჩილება ან ჩვეულებას, ან კანონის სანქციას. პი-
რუტყვეული ინსტიქტი, რომელიც აერთებდა მა-
შინდელ ადამიანებს, სხვა და სხვა გვარი იყო.
უპირველესი მნიშვნელობა ჰქონდა მშობლიურ
ინსტიქტს და სქესებრივს. დედაშვილი ერთმანეთს
არ ჰშორდებოდნენ, სანამ შვილი ფიზიკურად არ
დასრულდებოდა იმდენად მაინც, რომ საზრდოს
მოპოვება შესძლებოდა; პირველ ხანებში მამა უექ-
ველია მცირე ხანს რჩებოდა ამგვარ ოჯახში, მაგ-
რამ დროთა განმავლობაში, რაც უფრო ვითარდე-
ბოდა ადამიანი, მშობლიური სიყვარული მით უფ-
რო ვითარდებოდა მამა-კაცებშიაც. ამ სიყვარულის
აღორძინებას და განვითარებას ხელი შეუწყო სქე-
სობრივმა გრძნობამ და ორივემ ერთად აიძულეს
მამაკაცი, რომ ის უფრო დიდხანს გაჩერებულიყო

არჩეულ ქალთან და თავის შვილებთან, ვიდრე ამას მოითხოვდა მხოლოდ სქესობრივი გრძნობის დაკმაყოფილება; შემდეგ და შემდეგ განვითარდა სიყვარული ერთი დედის შვილთა ანუ და-ძმებს შორის, ამ სიყვარულმა შეაერთა ისინი; ამგვარად აღორძინდა და განვითარდა ადამიანთა კავშირი და შესდგა ამ კავშირის წყალობით ჯგუფი. ამგვარი კავშირის ძირითად თვისებას შეადგენს შთამომავლობა, გვარეულობა ანუ ნათესაობა. ამგვარი ჯგუფები თანდათან გაიზარდნენ და გაფართოვდნენ, მაგრამ ნათესავეურ კავშირს ისინი არა ჰკარგავდნენ. გამრავლებას ის შედეგი უნდა მოჰყოლოდა, რომ ბუნება ყველას ველარ აკმაყოფილებდა საზრდოთი და ამიტომ აღრე თუ გვიან უნდა ბრძოლა ატეხილიყო სხვა და სხვა ნათესაობრივ ჯგუფთა შორის. დამარცხებულთ უეჭველია უნდა დაეტოვებინათ თავიანთი ადგილები, და ამგვარ ბრძოლასა და სხვა კუთხეზე გადასვლას ის შედეგი მოჰყვა, რომ ადამიანმა ერთ მშვენიერ დღეს თავი ამოჰყო ისეთ ალაგას, საცა ზაფხულს შემოდგომა მოსდევდა, შემოდგომას ზამთარი. ეჭვს გარეშეა, ბევრი გაწყდებოდა, ბევრი დრო გაივლიდა, სანამ ადამიანი ამგვარ ბუნებას შეეგუებოდა, ხოლო გადარჩებოდნენ და შეეგუებოდნენ მხოლოდ ისინი, ვინც ინსტინქტიურად შეიგნებდნენ ხვალინდელ დღისათვის ზრუნვის საჭიროებას. ძალს რომ საჭმელი მოარჩება, მიწაში ინახავს, მაშინდელი ადამიანი დღევანდელს ძალს

იმდენად მაინც სჯობდა უეჭველია, რომ მანაც შეიგნო საზრდას შენახვის საჭიროება. ახალი ადგილების ბუნებამ თუ მუსრი გაავლო მაშინდელ ადამიანებს, სამაგიეროდ სარგებლობაც მოუტანა მათ, რომ ადამიანი მიაჩვია ხვალისთვის ზრუნვას, და ამგვარად იმის გონებრივად განვითარებასა და ამაღლებას ფართო კარი გაუღო. მომავლისათვის ზრუნვამ და არსებობისათვის ბრძოლამ გამოაგონებინა ადამიანს ცეცხლი, შვილდ-ისარი, ქვის იარაღი და თიხის ჭურჭლის კეთება. ყველა ამ გამოგონებამ სრულებით შესცვალა ადამიანის ცხოვრება: მან ხელი მიჰყო ნადირობას, თევზის ჭერას, ისწავლა ტანის შემოსვა; ხოლო ექვს გარეშეა, ამგვარი განვითარებისათვის საჭირო იყო ათასი წლები და არა ერთი მშვენიერი დღე. ნადირობამ და ტანისამოსის საჭიროებამ მიაჩვია ადამიანი პირუტყვის მოშინაურობას და მოშენებას; ბევრი მეცნიერის აზრით პირველი პირუტყვი, რომელიც ადამიანმა მოაშინაურა, იყო ცხვარი; მისი მატყლით და ტყავით ადამიანი ტანს იმოსავდა, ხორცი თუ კუჭს იძობდა. ქვითა და შვილდ-ისრით შეიარაღებულ ადამიანს აღარ ეშინოდა ძველებურად გარეული მხეცებისა, მათთან საბრძოლველად საჭირო იყო მხოლოდ შეერთება და ამიტომ ერთი მხრით გარეულ მხეცებთან ბრძოლამ და მეორე მხრით ახალი ადგილების უშიშრად ძებნამ გამოიწვია სხვა და სხვა საგვარეულო ჯგუფების შეერთება, დროებით მაინც. ამგვარ შეერთე-

ბას ხელი შეუწყო აგრეთვე, შემდეგმა გარემოებამ: რადგანაც პირუტყვის მოშინაურება ადამიანისათვის ფრიად სასარგებლო გამოდგა, ადამიანი დაეძალა ამ ხელობას და დროთა განმავლობაში თავი იჩინა ეკონომიურმა უთანხმოებამ: ზოგმა მთელი ჯოგები გაიჩინა, სხვებმა კი ვერა. უთანასწორობამ გამოიწვია თავს დასხმა და ბრძოლა გვარეულობათა შორის; ყოველგვარი ბრძოლის დროს იმარჯვებს უფრო ღონიერი და მოხერხებული. რადგანაც მაშინ ყველა ერთნაირად იყო შეიარაღებული და მოხერხებით და გამოცდილებითაც ერთი მეორეს ვერ დასძლევდენ, ამიტომ ღონით ის იყო მეტი, ვინც რიცხვით იყო მეტი. ამ გარემოებას უნდა გამოეწვია რამდენიმე გვარეულობის შეერთება. ათას წლებსაც რომ გაეწლო ამგვარ ცხოვრებაში, ადამიანთა კავშირი გვარეულობის ნიადაგს ვერ გასცილდებოდა. გვარეულობა ანუ ნათესაობა დედა ბოძი იყო მთელი მაშინდელი ცხოვრებისა. ამგვარ გვარეულობას ჰქონდა თუ არა რაიმე ეროვნული გრძნობა? რასაკვირელია არა. ნაცია მაშინ არ არსებობდა და შესაფერი იდეაც ვერ გაჩნდებოდა. როგორ აღორძინდა ენა ჩვენ არ ვიცით, ხოლო ენის აღორძინებამ ფრიად შეუწყო ხელი ცხოვრების განვითარებას და გვარეულობათა კავშირს. ერის საძირკველი ჩაიდგა მხოლოდ მაშინ, როცა ადამიანი მიეჩვია მიწის შემუშავებას. მიწის შემუშავებამ აღმოსავლეთში სხვანაირ გზაზე შეაყენა ადამიანის ცხო-

ვრება, დასავლეთში, ანუ ევროპაში, სხვა გზაზე. აღმოსავლეთში ყველაზე უფრო ნაყოფიერი ადგილები იყო დიდი მდინარეების დაყოლება. ამიტომ ხალხმაც აქ მოატანა. აღმოსავლეთში თანდათან აღორძინდა და განვითარდა კულტურული ცხოვრება დიდი მდინარეების სამხლვრებში. რადგანაც მიწის შემუშავება ითხოვს რთულ და მედგარ ბრძოლას ბუნებასთან, ამგვარმა ბრძოლამ გამოიწვია გვარეულობათა შეერთება თემებად. ამგვარმა შეერთებამ და ერთად მოქმედებამ ხელი შეუწყო მიწის განაყოფიერებას და ხალხში თანდათან შეგროვდა სიმდიდრე. სიმდიდრემ მიიზიდა ის ველური გვარეულობანი, რომლებიც მიწის შემუშავების ცოდნას მოკლებული იყვნენ და ამგვარად ასტყდა ბრძოლა ველურ გვარეულობათა და კულტურულ თემთა შორის. ესეთ პირობებში კულტურულ თემთა ინტერესი მოითხოვდა შეერთებას და ამგვარი შეერთება ხდებოდა ყველგან, სადაც კი მიწის შემუშავების ნიადაგზე კულტურული ცხოვრება აღორძინდა. ცხადია, ამგვარი შეერთება უფრო ადვილია ერთ ენაზე მოლაპარაკე თემებისათვის და ამიტომ საერთო ენამ შესაფერისად მოაწყო თემთა შეერთება. თემების შეერთებამ დროთა განმავლობაში შექმნა ერი. რადგან თემები მუდამ გადარაჯებული უნდა ყოფილიყვნენ, რომ გარეშე მტერი თავს არ დასხმოდა, ამგვარი გადარაჯება კი ხელს უშლიდა და ფრიად აფერხებდა მიწის შემუშავებას, ამიტომ ადრე თუ

გვიან უნდა გაჩენილიყო სამხედრო შრომის განაწილება. ამგვარმა განაწილებამ კი დაჰყო ხალხი მიწის მუშებად და მეომრებმად, ანუ სამხედრო წოდებად. სამხედრო წოდება თვითონ არ მუშაობდა, ამას არჩენდნენ დანარჩენი მცხოვრებლები. ცხოვრების თანდა-თანმა განვითარებამ, ომებმა და პირადმა სიმამაცემ სამხედრო წოდება თან და თან დაანაწილა და ამგვარად გააღდენ: მხედართ-მთავარი, სამხედრო არისტოკრატია და უბრძოლო ჯარისკაცები. მხედრობას ინახავდა ხალხი, ამისთვის ხალხი იხდიდა ნატურალურ ბევარას. მხედრობა კი იცავდა ხალხს გარეშე მტრისაგან. ამგვარად შეერთებული თემების ინტერესი მოითხოვდა მხედრობის რჩენას, მხედრობის ინტერესი კი მოითხოვდა მათი მრჩენელი თემების დაფარვას. მთავარი და სამხედრო არისტოკრატია ამგვარად მოექცა ცხოვრების სათავეში და ომიანობის დროს ხალხისათვის ზრუნვა მათ მონოპოლიად გახდა. ამგვარად დაიბადა ეროვნული ინტერესების შეგნება, ეროვნული იდეა, ანუ ნაციონალიზმი. ნაციონალიზმი აღორძინდა სამხედრო არისტოკრატიაში და ამიტომ ამ ნაციონალიზმს შეიძლება უწოდოთ არისტოკრატიული ნაციონალიზმი. რადგანაც სამხედრო არისტოკრატია და მთავარი ხშირად თავისუფალნი იყვნენ, თავისუფლება კი ხელს უწყობს ერთი მხრით ფუფუნებას, მეორე მხრით გონებრივი კითხვების აღორძინებას, ამიტომ მთავარმა და არისტოკრატებმა ხელი მიჰყვეს მდიდრულად

ცხოვრებას და დროს გატარებას. ამისათვის კი საჭირო იყო შესაფერი საშუალება. როდესაც ერთხელვე შემოღებული და ჩვეულებით განმტკიცებული ნატურალური გადასახადი მათთვის საკმარისი აღარ შეიქმნა, მათ თან და თან მოუმატეს და გაართულეს გადასახადები და დროთა განმავლობაში თან და თან ხელში ჩაიგდეს ხალხი და მძიმე ტვირთად დააწვენი კისერზე. მთავარი გადიქცა მეფედ და ბევრგან დესპოტიურ მეფედ, რომლის ნება გარდუვალი კანონი იყო ყველასათვის. /

არისტოკრატისათვის ეროვნული იდეია ფრიად ხელსაყრელი იყო და აი რატომ: როდესაც მტრის შემოსევას შედეგად მოჰყვებოდა ხოლმე ადგილობრივი ერის დამარცხება, ადგილობრივი მეფისა და არისტოკრატის ალაგს შემოსეული მტერი იჭერდა და დატყვევებულ არისტოკრატის ან მონებად იტოვებდა, ან შეუბრალებლად ხოცავდა. ამიტომ ეროვნული ინტერესის დაცვა ჰნიშნავდა სამხედრო არისტოკრატისათვის საკუთარი ინტერესის, საკუთარი არსებობის დაცვას. და თუ ომიანობის დროს ნაციონალიზმის სახელით ის თავგამოდებით იცავდა თავის თავს და თავის თავთან ერთად მთელ ერსაც, ამას იმიტომ კი არ სჩადიოდა, რომ მთელი ერისათვის გული შეტკიოდა, არამედ იმიტომ, რომ ამას ითხოვდა საკუთარი სვებედი: ან თავგამოდებული დაცვა ეროვნებისა, ან სამარცხვინო სიკვდილი და მონობა,— აი როგორი არჩევანი ედევა წინ ყოვე-

ლი დროისა და ყოველი ერის სამხედრო არისტოკრატიას. რომელი გადარეული იქნება, რომ პირველი არ არჩიოს უკანასკნელს?! და არისტოკრატიაც თავგამეტებული იბრძოდა, ვაჟკაცურად ჰღვრიდა სისხლს ეროვნების, მამულის სიყვარულისა და სხვა პრტყელ-პრტყელი სახელით, ხოლო ყველა ამ პრტყელ სახელსა და გმირობას სარჩულად საკუთარი ინტერესებისა და მდგომარეობის დაცვა ედვა. თუ რამდენად ზრუნავდა ერისათვის სამხედრო არისტოკრატია, რამდენად უყვარდა მას თავისი ერი, ეს ცხადად სჩანდა მშვიდობიანობის დროს: როდესაც გარეშე მტერი კარს აღარ არაკუნებდა და არისტოკრატია გულდამშვიდებული იყო, ის ჰყვლეთამდა და ტყავს აძრობდა ხალხს, როგორც კი შეეძლო. არისტოკრატის თვალში ნაციონალური იდეა მთელი ერის კეთილდღეობას კი არ ჰნიშნავდა, არამედ მხოლოდ ეროვნულ დამოუკიდებლობას. არისტოკრატული ნაციონალიზმის ერთადერთი შინაარსი იყო ეროვნული დამოუკიდებლობა. ოღონდ ერი დამოუკიდებელი ყოფილიყო და თუნდა სულიც ამოჰხდენოდა ხალხს!

მერე ამგვარი დამოუკიდებულობა ვისთვის იყო ყველაზე უფრო საჭირო და სასარგებლო? ყველაზე უფრო არისტოკრატისათვის. ექვს გარეშეა, ეროვნული დამოუკიდებლობა ხალხისათვის იყო სასარგებლო მცირეოდნად მაინც, რადგანაც დამარცხების დროს მას მოწებად გაჰხდიდენ ხოლმე, ხოლო მისი

საკუთარი მდგომარეობაც ეროვნულ დამოუკიდებლობაში დრდად არაფრად განიჩქევოდა მონის მდგომარეობისაგან. მას ერთი ტყავი ჰქონდა როგორც ყველა ადამიანს, და ამ ერთ ტყავს ეროვნული მეფე და არისტოკრატია გააძრობდა, თუ უცხო, თითქმის სულ ერთი იყო. ამიტომაც თვით ხალხი შრომის მძიმე უღელში იყო შებმული და ეროვნულ იდეას სრულებით მოკლებული იყო. ყოველი მაშინდელი სახელმწიფო რამდენიმე თემისაგან შესდგებოდა. რა აკავშირებდა ერთმანერთში ამ თემებს აღნიშნულ ხანაში? ყოველი თემი ცხოვრობდა კარ ჩაკეტილათ, ე. ი. ყოველისფერს ცხოვრებისათვის საჭიროს თვითონ ამზადებდა საკუთარი ძალ-ღონით. თვითონ თემებში არ ყოფილა არავითარი შინაგანი ძალა, რომელსაც შესძლებოდა მათი მკიდროდ დაკავშირება. მათ აკავშირებდა ერთმანეთში, როგორც მოვიხსენიეთ, ბუნებასთან ბრძოლა და გარეშე მტერთან ბრძოლა, ხოლო ამ კავშირს აძლიერებდა და სიმტკიცეს აძლევდა მეფე და არისტოკრატია ანუ საერთოდ არისტოკრატიული მთავრობა. ყოველი თემი შეადგენდა მთლიან ერთეულს და სახელმწიფო წარმოადგენდა ამგვარი მთლიანი ერთეულების კრებულს. ამის მსგავს სურათს ხოლო უფრო სრულსა და განვითარებულს წარმოადგენდნენ ყველა ძველი სახელმწიფოები: ასურეთი, ეგვიპტე, საბერძნეთი, რომი და სხვ. იმ ალაგებში, სადაც მეფე და მთავრობა სცხოვრობდა, თავი მოი-

ყარა ფუფუნების ყოველ-გვარმა საშუალებამ. ამ ალაგებში თავი მოიყარა სამხედრო არისტოკრატია, ამ ალაგებშივე აღორძინდა და განვითარდა აღებ-მიცემობა. ეს ალაგები გადიქცენ ძველ აღმოსავლეთის სახელმწიფოებში ქალაქებად და მაშინდელი ცხოვრების კულტურულ ცენტრად. ამ ქალაქებს ეტანებოდა ყველა ფუფუნების მოტრფიალე, აქეთ მოისწრაფოდნენ ფილოსოფოსნი და ყველა სწავლის შეძენისა და თავის გამოჩენის მოსურნენი, აქეთ ეშურებოდნენ მადა გაღვიძებული და გამდიდრების სურვილით გატაცებული ვაქრები. ეროვნული სიმდიდრე როგორც ქონებრივი, ისე გონებრივი ამ ქალაქებში იყრიდა თავს, სამაგიეროდ ამ ქალაქებს ეტანებოდა უპირველესად გარეშე მტერიც. ამიტომ ამაგრებდნენ ამ ქალაქებს მიუვალი კედლებით. ამგვარი გამაგრება ხელს უწყობდა ვაქრობისა და ხელოსნობის თავისუფლად განვითარებას. თუმცა ვაქრობა, ვაქრები და სავაქრო კაპიტალი ის ძალაა, რომელიც ხელს უწყობს ეროვნული მთლიანობის განმტკიცებას, მაგრამ ძველ აღმოსავლეთში ვაქრობამ ხელი შეუწყო მხოლოდ უძველესი ქალაქების აღორძინებასა და გაძლიერებას, ხოლო ეროვნულ მთლიანობას ბევრი ვერაფერი შესძინა: სოფლის ცხოვრება მან ვერ გარდაქმნა, თემის კარჩაკეტილობა მან ვერ შეანგრია და გლეხის ფსიხოლოგიაში ეროვნული იდეია ვერ შეიტანა; სოფელი თავისი ცხოვრებით ცხოვრობდა, ქალაქი თავისი ცხოვრებით.

რადგანაც ევროპის ბუნება არ იყო იმდენად უხვი და მდიდარი, როგორც აღმოსავლეთისა, ამიტომ ცხოვრებაც აქ გაცილებით უფრო ნელი ნაბიჯით მიდიოდა წინ, ვიდრე აღმოსავლეთში. ევროპაშიაც სოფლის მცხოვრებლები დაყოფილი იყვენ თემებად ანუ მარკებად, ყოველი მარკა სცხოვრებდა კარჩაკეტილად; მთავრობა და არისტოკრატია ცხოვრობდა ქალაქებში. ქალაქებში თან და თან ვითარდებოდა ვაჭრობა და ხელოსნობა, რასაც ხელი უნდა შეეწყო ეროვნული იდეის განმტკიცებისათვის, მაგრამ ეროვნული იდეის განმტკიცებას ხელს უშლიდენ ფეოდალები, რომლებიც ერთი ერთმანეთს ებრძოდენ, ქალაქებს თავს დაესხმებოდენ ხოლმე და ამგვარად თუ ვაჭრები და ხელოსნები აშენებდენ ეროვნების კედელს, სამაგიეროდ ამ კედელს ფეოდალები ანგრევდენ. ამ დროს ეროვნული იდეია ფეხს იკიდებდა მხოლოდ ხელოსნებისა და ვაჭრების წრეში. ხელოსნებმა ძალა მოიკრიბეს ევროპის ქალაქებში და შეადგინეს ჰამქრები. რადგანაც ქალაქის მართვა-გამგეობა არისტოკრატის ხელში იყო და საერთოდ ქალაქი ფეოდალს ემორჩილებოდა, ფეოდალისა და არისტოკრატის ინტერესი კი სულ სხვა იყო, ვიდრე ქალაქის ხელოსნებისა, ამიტომ ჰამქრები ებრძოდენ ფეოდალებსა და არისტოკრატისა, მათს თვითნებობას სპობდენ, ამით იცავდენ მთელი ერის კეთილდღობას და გზას უკაფავდენ ეროვნული იდეის აღორძინებას. რადგანაც ვაჭრებისა-

თვის დიდი მნიშვნელობა აქვს თემთა შორის მშვიდობიანობას და კავშირს, ისინი ამიტომ მხარს აძლევენ ჰამქრებს და გარდა ამისა თავისი მისვლა-მოსვლით თემებს ერთი მეორეს უკავშირებდენ; ამგვარად ორსავე შემთხვევაში ვაქრებიც ხელს უწყობდენ ეროვნული იდეის განვითარებას. მარტო ჰამქრებისა და ვაქრების ამარა რომ დარჩენილიყო ევრობა, ექვს გარეშეა ეროვნული იდეია ფრთებს ვერც აქ გაშლიდა, ხოლო საქმე სრულებით სხვანაირად დატრიალდა, როცა ევროპაში თავი იჩინა ჯერ მსხვილმა ვაქრობამ და შემდეგ კაპიტალისტურმა წარმოებამ.

ევროპაში ვაქრობა ნელ-ნელა აღორძინდა იტალიაში; რაც უფრო რთულდება და ვითარდება ცხოვრება, ვაქრობაც უფრო იზრდება და ფართოვდება. რადგანაც ძველი აღმოსავლეთი სიმდიდრით და ცხოვრებით მალლა იდგა ევროპაზე ამდროს, ამიტომ აღმოსავლეთის ვაქრებმა ნელ-ნელა კარი შემოაღეს ევროპაში იტალიიდან. აღმოსავლეთის საქონელმა მოხიბლა და მიიზიდა ევროპის არისტოკრატია: ის დაეწაფა ხარბად ფუფუნებასა და მდიდრულ ცხოვრებას, ამ გარემოებამ კი ევროპის ვაქრებს მადა გაუღვიძა და მათ მიაშურეს აღმოსავლეთს, რომ იქიდან მოტანილი საქონელი ერთი ასად გაესაღებინათ ევროპაში და ამით მალე გამდიდრებულიყვნენ. გამდიდრების სურვილი იმდენად ძლიერი იყო და იმედი იმდენად დიდი ყველა წრეებში, რომ ერთი მხრით ამანაც გამოიწვია ჯვა-

როსანთა ომებო, ამბობს თავის წიგნში ნაციონალიზმის შესახებ კაუტკი. წარმოიდგინეთ იმ დროინდელი ევროპის ვაჭარი, რომელმაც მოიარა აღმოსავლეთი და აუარებელი საქონელი მოიტანა. სანამ მას ჰქონდა პატარა დუქანი, მისთვის სრულებით საკმარისი იყო პატარა ბაზარი; ასეთ პატარა ბაზარს წარმოადგენდა ის ქალაქი, რომელშიაც ის სცხოვრობდა, და ამიტომ თუ ეს ქალაქი საკმაროდ გამაგრებული იყო, ვაჭარიც სრულად კმაყოფილი იყო. სულ სხვა პირობებში ჩავარდა ის, როცა აღმოსავლეთის წყალობით მსხვილ ვაჭრად გხდა. მისთვის ეხლა საჭირო შეიქნა ფართო ბაზარი, ერთი და ორი ქალაქი აღარ კმარა; რაც უფრო მეტი რაიონი ეკავება მის ბაზარს, რაც უფრო მეტი თემები და ქალაქები იქნება მისთვის გახსნილი, მით უმჯობესია მისთვის. ამისათვის კი საჭირო შეიქნა თემებისა და ქალაქების შეერთება და ნელნელა ერთ სახელმწიფოთ გადაქცევა. სანამ თემებსა და ქალაქებს შორის ქიშპობა და მტრობაა, მსხვილი ვაჭრობა შეუძლებელია, და აი სწორედ ამიტომ ნაციონალური გაერთიანება აუცილებელ საჭიროებად შეიქნა მსხვილი ვაჭრებისათვის, ნაციონალიზმი გადიქა მათ ლოზუნგად. ნაციონალური გაერთიანება და მძლავრ სახელმწიფოდ გადაქცევა სხვა მხრითაც იყო მსხვილი ვაჭრებისათვის აუცილებელი საჭირო. წარმოიდგინეთ მცირე ხანს,

რომ საქართველო დამოკიდებული სახელმწიფოა; კონსტანტინოპოლის ბაზარზე გამოვიდნენ ქართველი ვაჭარი და გერმანელი; ამ უცხო ბაზარზე ვის უფრო მეტი ძალა და გავლენა ექნება, ქართველ ვაჭარს თუ გერმანელს? ცხადია, ძალა და გავლენა მეტი ექნება მას, ვინც უფრო ძლიერი სახელმწიფოს წარმომადგენელია. ქართველი ვაჭარი ათასი დაიჩაგროს უცხო ბაზარზე, პატარა საქართველო დიდ ქომავობას ვერ გაუწევს, ხოლო თუ გერმანელი ვაჭარი დაიჩაგრა უცხო ბაზარზე, იმას ვილჰელმი არასოდეს არ მოითმენს და ნაციონალიზმის სახელით ჯარსაც კი გაჰზავნის, ვითომდა სამშობლოს სახელის დასაცველად. ამას გარდა ძლიერი სახელმწიფოები ყოველთვის უკეთესი სავაჭრო პირობებით ეკვრიან სხვა სახელმწიფოებს, ვიდრე სუსტი სახელმწიფოები. ახლა მივმართოთ ევროპის მსხვილ ვაჭრებს. ისინი ვაჭრობდნენ აღმოსავლეთში, აღმოსავლეთიდან მოჰქონდათ მათ საქონელი; აღმოსავლეთში კი თავს იყრიდა სხვა და სხვა კუთხიდან ურიცხვი ვაჭრობა, რაც იწვევდა კონკურენციას.

ვინც ძლიერი სახელმწიფოს წარმომადგენელი იყო, მას მეტი საშუალება ჰქონდა გამარჯვებისა საერთო ბაზარზე და ამიტომაც ევროპის ვაჭრების პირდაპირ ინტერესებს შეადგენდა ძლიერი ეროვნული სახელმწიფოს შექმნა. ამგვარად ევროპა ნელ-ნელა დაიყო საშუალო საუკუნოებში სხვა და სხვა სახელმწიფოდ. საშუალო საუკუნეების ნა-

ციონალიზმი იყო ამგვარად ვაჭრული ნაციონალიზმი.

ამგვარი ნაციონალური გაერთიანება ხდებოდა მაღლიდან და გარედან. გლეხი კი ძველებურად კარჩაკეტილად სცხოვრებდა თავის თემებში და მარკებში. ცხოვრება ისევ ფეოდალური იყო; ხოლო როცა თანდათან გაიზარდა ვაჭრობა და შემდეგ ფეხი მოიკიდა კაპიტლისტურმა წარმოებამ, თემებისა და მარკების კარჩაკეტილობასაც ნიადაგი გამოეცალა. თემებში და მარკებში ყოველი გლეხის ოჯახი ამზადებდა ყოველისფერს მხოლოდ თავისთვის და არა ბაზრისათვის, ბაზარზე საქონელი გამოჰქონდათ მხოლოდ ვაჭრებსა და ჰამპერების ხელოსნებს. კაპიტალისტური მწარმოებელი კი საქონელს ამზადებს ბაზრისათვის და არა საკუთარი თავისთვის. კაპიტალისტური წარმოებისათვის საჭიროა კაპიტალი და მუშა ხელი. მუშა ხელს იძლეოდა მხოლოდ გლეხობა, რადგანაც სხვა და სხვა მიზეზების გამო, რომელთა განხილვასაც აქ არ გამოვუდგებით. მრავალი გლეხობა ევროპაში კაპიტალისტური წარმოების აღორძინების დროს უმიწაწყლოდ იყო დარჩენილი. მუშებად გადიქნენ შემდეგ ბევრი წვრილი მწარმოებელი და ჰამპერების ხელოსნები, რომლებმაც კაპიტალისტურ წარმოებას მეტოქეობა ვერ გაუწიეს. ამგვარად ძველი ფეოდალური კარჩაკეტილობის ინტეგრესი მოითხოვდა ნაციონალური სახელმწიფოს შექმნას; ფეო-

დალური ურთიერთობის დარღვევა, თემების, მარკების და ჰამპერების ვიწრო სამზღვრების განგრევა და ეროვნული გაერთიანება, ეროვნული სახელმწიფოს შექმნა თვითონ მუშებისათვისაც საკირო შეიქმნა. ამგვარად ბურჟუაზიულ ნაციონალიზმს გვერდში ამოუდგა და შეეთანხმა პირველი პროლეტარების ნაციონალიზმი.

აიღეთ ბატონყმური წყობილება. გლეხი მიკრულია, მიჯაჭულია მიწაზე და მას არ შეუძლია თავისუფლად, თვისი ნებით, ადგილის გამოცვლა; მუშისათვის კი ეს აუცილებელ პირობას შეადგენს. დღეს კაპიტალისტურ წარმოებაში უმთავრეს როლს მანქანა თამაშობს, მუშა მხოლოდ დამატებაა, ნაწილია მანქანისა. კაპიტალისტური წარმოების პირველ ხანებში კი, როცა რთული მანქანები და დღევანდელი განვითარებული მექანიკა არ არსებობდა, უმთავრეს როლს მუშა ხელი თამაშობდა; მუშას ფასი ჰქონდა და ამიტომ გადატაკებული გლეხი თავის ხსნას და თავის მხსნელს კაპიტალისტურ წარმოებაში და კაპიტალისტში ხედავდა. მუშა კი შებორკილი იყო ბატონყმური ურთიერთობათ; ის ბატონის მიწაზე იყო დაბმული; ამიტომ მუშის პირდაპირი საკიროება მოითხოვდა ძველი ურთიერთობის დანგრევას და ახალი ნაციონალურ-ბურჟუაზიული სახელმწიფოს შედგენას. ამგვარად კაპიტალისტურმა წარმოებამ წარმოშობა ბურჟუაზიული და პროლეტარიული ნაციონალიზმი; ორი-

ვე აღმოცენდა ერთსა და იმავე ნიადაგზე, ორივეს წყურვილი და მისწრაფება პირველად ერთი და იგივე იყო. ცხოვრება თან და თან შეიცვალა, კაპიტალიზმში და მოაწყო ისე, როგორც ეს საჭირო იყო და სასარგებლო ბურჟუაზიისათვის. მაშინ ცხადად გამოაშკარავდა, თუ რა უფსკრული იყო პროლეტარიატსა და ბურჟუაზიას შუა, თუ რა სხვა და სხვა იყო მათი მიზანი და მათი გზა. ამიტომ პროლეტარიატი ჩამოშორდა ბურჟუაზიას, მათ შორის პირბადე ახდილი მტრობა და ბრძოლა დამყარდა და პროლეტარული შეგნება ეროვნული კითხვისა სრულებით დაშორდა ბურჟუაზიულ ნაციონალიზმს. როგორი იყო კაპიტალისტური წარმოება და ძველებური თან და თან ზრდა ნაციონალიზმისა? თემების კარჩაკეტილობა ერთად ყოველად მოუთავსებელი იყო. კაპიტალისტური წარმოება ამზადებს საქონელს ბაზრისათვის. ამიტომ მისთვის საჭიროა ბაზარი; ბაზრის საჭიროება კი აუცილებლად მოითხოვს თემების გაერთიანებას და ერთ სახელმწიფოდ გადაქცევას. კაპიტალისტური წარმოებისთვის საჭიროა თავისუფალი მუშა ხელი. თემები და მაზედ დამყარებული ფეოდალური ურთიერთობა მუშის თავისუფლებას ეწინააღმდეგებოდნენ, ამიტომ კაპიტალისტური წარმოების განვითარებისათვის საჭირო შეიქნა ამ ურთიერთობის დარღვევა. ამგვარად კაპიტალისტურმა წარმოებამ შეჰქმნა დღევანდელი ეროვნული სახელმწიფო. კერძო თემების შე-

ერთებას სარჩულად დაედვა ადგილის გეოგრაფიული მდგომარეობა და ენა. ენა და ადგილის შესაფერი მდგომარეობა ორი უმთავრესი საშუალებაა ერთმანეთ შორის ურთიერთობისა; შეერთება კაპიტალისტურ წარმოების პირველ ხანაში შესაძლებელი იყო მხოლოდ იმ თემებს შორის, რომლებიც მიუვალი მთებითა და მდინარეებით არ იყვენ ერთი მეორისაგან დაყოფილი და რომლებსაც საერთო ენა ჰქონდათ. თუ კი ერთი თემიდან მეორეში გადასვლა ფრიად საძნელო იყო და ამ ორ თემს ერთმანეთის ენა არ ესმოდათ, აქ შეერთება ფრიად ძნელი იყო. 1.

ამგვარად კაპიტალისტურმა წარმოებამ თავის პირველ ხანაში წარმოქმნა შესაფერი ნაციონალური იდეა, რომელსაც შეიძლება ვუწოდოთ ბურჟუაზიული ნაციონალიზმის პირველი საფეხური. ნაციონალური სახელმწიფოს შექმნით კაპიტალისტურმა წარმოებამ მოიპოვა საშინაო ბაზარი. რადგანაც მაშინ კაპიტალისტური წარმოება ხელოსნური იყო და მანქანები არა ყოფილა მოგონებული და გავრცელებული, ისეთი უსაზღვრო განვითარება, როგორც დღეს არის, მაშინ შეუძლებელი იყო, და შინაური ბაზარი სრულებით აკმაყოფილებდა კაპიტალისტურ წარმოებას. მაგრამ ახალ-ახალმა ტექნიკურმა გამოგონებამ წარმოება ძირიანად შესცვალა და მთელი ევროპა უზარმაზარ ქარხნად გადააქცია. წარმოება სწრაფად გაიზარდა,

ბაზარი საქონელით აივსო. შინაური ბაზარი, შინაური მოთხოვნილება ველარ გასწვდა ნაციონალურ წარმოებას, საქირო შეიქნა ბაზრის გაფართოვება. როგორ და რა გზით უნდა გაფართოვებულიყო ბაზარი? პირველი შეხედვით ბაზარის გაფართოვება ადვილია: თუ კი შინაური წარმოებისათვის ეროვნული ბაზარი არა კმარა, მწარმოებელს შეუძლიან თავისი საქონელი გაგზავნოს სხვა სახელმწიფოში, — მორჩა და გათავდა! მაგრამ საქმეც იმაშია, ვინ შეუშვებს მის საქონელს სხვა სახელმწიფოში? როდესაც შინაური ბაზარი საკმარისია სუსტი ნაციონალური წარმოებისათვის, აუცილებლად საქიროა, რომ ამ ხანაში არანაციონალური საქონელი ანუ სხვა სახელმწიფოს ნაწარმოები შინაურ ბაზარზე არ გაჩნდეს. ამას მოითხოვს ბურჟუაზიის ინტერესი. თუ უცხო საქონელი ბურჟუაზიამ თავის ბაზარზე შეუშვა, მაშინ შინაურ საქონელს სამი მიზეზისა გამო ფასი ეკარგება; პირველი მიზეზი იმაში მდგომარეობს, რომ საქონლის რიცხვი მატულობს, მეტოქეობა იბადება და შინაური ბურჟუაზია იძულებული ხდება, თავისი საქონელი გააიფოს; მეორე მიზეზი იმაში მდგომარეობს, რომ ადვილი შესაძლებელია, უცხო საქონელი შინაურზე უკეთესი გამოდგეს ღირსებით და მით შინაურ საქონელს ფასი დაუკარგოს; მესამე მიზეზი მდგომარეობს იმაში, რომ შესაძლებელია უცხო მწარმოებელს თავისი წარმოება უფრო იაფად უჯდებოდეს, ვიდრე შინაურს, —

მაშინ ის თავის საქონელს უფრო იათად გაჰყიდის და ამით შინაური მწარმოებელიც იძულებული იქნება საქონელი გააიფოს და ამგვარად ან იზარალოს, ან ნაკლებ მოგებას დასჯერდეს. სამსავე შემთხვევაში შინაური მწარმოებელი ზარალობს და ამიტომ ნაციონალურ კეთილდღეობის, ერის ინტერესის სახელით ბურჟუაზია ცდილობდა, შინაური წარმოებისათვის ბაჟის მიუვალი კედლები შამოერთყა გარშემო, რომ უცხო საქონელს იქ ვერ შემოეყო ცხვირი. სანამ შინაური ბაზარი ბურჟუაზიას ჰყოფნიდა, ბაჟებით შეიარაღებული ის არხვინად იყო: საქონელს შინვე ასაღებდა გვარიან ფასში და ფულს ჯიბეში იჩხრიალებდა! მაგრამ აი, შინაური ბაზარი ვეღარ გასწვდა იმის მადას, საქონელი შინაურ მუშტარზე მეტი აღმოჩნდა, სხვაგან კი მის საქონელს არავინ იღებს, ისე როგორც ის არ უშვებდა თავის ბაზარზე სხვის საქონელს. ამიტომ საკირო შეიქნა ბაზრის მოპოება იარაღით. ამ დღიდან იწყება ბურჟუაზიული ომები ახალ-ახალი ბაზრების შესაძენად. ეროვნული ინტერესების სახელით ბურჟუაზია იწყებს ბრძოლას და სხვა და სხვა ერების დამორჩილებას; ეს არის მეორე საფეხური ბურჟუაზიული ნაციონალიზმისა. ბურჟუაზიულმა ნაციონალიზმმა ამ დღიდან იწყო საშინელი და საზიზლარი სისხლის ღვრა, ეროვნებათა დევნა და შევიწროება; ბურჟუაზიულმა ნაციონალიზმმა შეაიარაღა მთელი ევროპა და შეჰქმნა ყველგან საშინე-

ლი მილიტარიზმი. სხვა და სხვა სახელმწიფოს ბურჟუაზიის ინტერესები ერთი მეორეს ეწინააღმდეგება: რაც უფრო დაეცემა ერთი, მით უფრო უსქელდება მეორეს ჯიბეები. ბურჟუაზიულმა ნაციონალიზმმა ერთმანეთს გადაჰკიდა ევროპის ერები, ისინი მგლებივით შესჩერებიათ ერთმანეთს, ერთი მეორეს უღრენენ და თან უცინიან,—ამასჰქვიან ბურჟუაზიული დიპლომატია! რამდენათაც კი შესაძლებელი იყო, ევროპის სახელმწიფოებმა მთელი დედამიწა დაინაწილეს; ახალი ამერიკა აწ აღარ ამოჩნდება დედამიწის ზურგზე, ამიტომ ბაზრის გაფართოვებამ თავის უკანასკნელ სამზღვარს მიაღწია. ბრძოლითა და სისხლის ღვრით კიდევ გააფართოვდა ზოგიერთი სახელმწიფო თავის ბაზარს, მაგრამ საქმე აქ ერთ გარემოებაშია. ევროპის ბურჟუაზიის ინტერესები ერთი ერთმანეთს ეწინააღმდეგებიან, ევროპის ერების ეკონომიური ინტერესები კი თან და თან ერთი მეორეს უკავშირდებიან; წარმოების განვითარებამ მარტო შინ კი არ გამოიწვია შრომის უკიდურესი განაწილება, არამედ სახელმწიფოებს შორისაც: ერთი სახელმწიფო უფრო ერთ რომელიმე დარგს მისდევს წარმოებისას, მეორე მეორეს, მესამე მესამეს და ამგვარად ეკონომიურად ისე დაუკავშირდნენ ევროპის სახელმწიფოები ერთი მეორეს, რომ ერთმანეთს უგზავნიან თუ საქონელს, თუ მასალას წარმოებისათვის და ამიტომ უერთმანერთოთ მათ წარმოება და ეკონომიური ცხოვრება

არ შეუძლიანთ; კრიზისი წარმოებისა ერთ სახელმწიფოში იწვევს კრიზისს წარმოებისას მეორე სახელმწიფოში; ომი ორ სახელმწიფოს შორის აფერხებს წარმოებას დანარჩენ სახელმწიფოებშიაც და აი სწორედ აქ არის დამარხული ბურჟუაზიული წყობილების და ბურჟუაზიული ნაციონალიზმის ერთი დიდი უთანხმოება, უკვდავი კბილის ქია: ბურჟუაზიული ნაციონალიზმი თხოულობს ბრძოლას ერთაშორის ბაზრის გასაფართოვებლად, სხვა და სხვა ერთა ეკონომიური ინტერესი კი ითხოვს მშვიდობიანობასა და ერთა სოლიდარობას. ბურჟუაზიამ თუ ომებს თავი დაანება, რა უყოს თავის საქონელს, რომელიც დღითი დღე მეტ ბაზარს თხოულობს? თუ ომები დაიწყო, ამით საექვო ბაზრის მოპოების მოლოდინში შეიძლება სულ გაიკოტროს თავი. ერთი სიტყვით ბურჟუაზია ორ ცეცხლის შუა არის ჩაფარდნილი. სულ სხვა მდგომარეობაშია პროლეტარიატი, ყველა სახელმწიფოს, მთელი დედა მიწის პროლეტართა ინტერესი ყველგან ერთია. მაშინ, როდესაც სხვა და სხვა ერების ბურჟუაზიის ინტერესთა შორის სრული წინააღმდეგობაა, სხვა და სხვა ერთა პროლეტარიატს შორის ინტერესთა სრული სოლიდარობაა. რაც უფრო კარგ მდგომარეობაში იქნება ერთი სახელმწიფოს პროლეტარიატი, ამით მეორე სახელმწიფოს პროლეტარიატს თუ რამე შეეძინება, თორემ დაკლებით არაფერი დააკლდება. სხვა და სხვა ერთა ბურჟუაზიის ინტერესები თუ მტრობასა

და შუღლს ჰბადავენ ერთა შორის, პროლეტართა ინტერესები პირიქით ყველგან შეერთებასა და ამხანაგობას ითხოვენ. სხვა და სხვა ეროვნებათა ბურჟუაზია თოფხარბაზნებით უგზავნის ერთმანეთს სალამს, პროლეტარები კი განურჩევლად ეროვნებისა ძმურად უწვდიან ერთმანეთს ხელს. თუ ბურჟუაზიული ნაციონალიზმი ცეცხლს უნთებს ეროვნულ ანტაგონიზმს და გაიძახის: დაჰკა და გაანადგურე ის ერი, რომელსაც მოერევიო, პროლეტარული ნაციონალიზმი ნიადაგს უმზადებს ერთა სოლიდარობას და ჰქადაქებს: პროლეტარებო ყველა ქვეყნისა შეერთდითო. ამგვარად თუ ბურჟუაზიულმა ნაციონალიზმმა მთელი ევროპა რამდენიმე ეროვნულ სახელმწიფოდ დაჰყო და ერთი ერთმანეთს დაუპირდაპირა და გადაამტერა ეს სახელმწიფოები, პროლეტარული ნაციონალიზმი ნელნელა ანგრევს და სპობს ამ ნაციონალურ სამზღვრებს და მთელ კაცობრიობას აერთიანებს. რას ჰნიშნავს ეს გაერთიანება? ეროვნებათა მოსპობას? სრულიადაც არა. რა უნდა პროლეტარიატს? ეროვნებათა მოსპობა? სრულიადაც არა. „ყოველი პოლიტიკა ერის სამტროდ მიმართული პროლეტარიატის მიერ თავისივე ხელით ყელის გამოჰკრა იქნებოდა, ამ კლასის არც ერთ წევრს აზრადაც არ შოუვა ამგვარი პოლიტიკის მხარის დაჰკრა“ ამბობს კაუცკი თავის „ნაციონალიზმის“ ბოლოში.

მაშ რა არის და რას ნიშნავს კომმუნისტური

მანიფესტის სიტყვები: მუშა ხალხს არა აქვს სამშობლო? ეს სიტყვები მხოლოდ იმას ნიშნავენ, რომ მუშა ხალხს სამშობლო და სამშობლოს ინტერესები სულ სხვანაირად ესმის ვიდრე ბურჟუაზიას. ეს სიტყვები მხოლოდ იმას ნიშნავენ, რომ ის ეროვნული სახელმწიფო, რომელიც დღეს ბურჟუაზიას თავის სამშობლოდ მიაჩნია, პროლეტარიატისათვის დედინაცვალია და ამიტომ პროლეტარიატი უნდა გადიქტოს მანიფესტისავე სიტყვით ნამდვილ ეროვნულ კლასად, რომ შეჰქმნას თავისი საკუთარი სამშობლო. მანიფესტის სიტყვებით პროლეტარიატის ბატონობა ეროვნებას კი არ მოჰსპობს, არამედ მტრობას გააუქმებს ერთა შორის, ერთი ერისაგან მეორის ექსპლოატაციას და დაჩაგვრას მოსპობს და ერთა შორის სრულს მეგობრობას და სოლიდარობას დაამყარებს. რადგანაც მუშა ხალხის ძლიევამოსილი მსვლელობა ჰსპობს მტრობას და ექსპლოატაციას ერთა შორის, ამიტომ თავის თავად ცხადია, რომ მუშა ხალხი მტერი უნდა იყოს ერთი ერისაგან მეორის დაპყრობა-დამონებისა, და დღევანდელს პირობებში, როცა დამონებული ერი ყოველ მხრივ იჩაგრება, პრინციპიალურად მომხრე უნდა იყოს ყველა ეროვნებათა სრული დამოუკიდებლობისა. პროლეტარიატის ძლიევამოსილმა მსვლელობამ თავისუფლება უნდა მიანიჭოს ყველა ეროვნებას, რომლებიც კი არისტოკრატიულმა და ბურჟუაზიულმა ნაციონალიზმმა დაიმონავა. ბუ-

რეჟია ის უმცირესობაა, რომელიც იმონავენს არა თუ თავისი ერის უმრავლესობას, არამედ სხვა ერებსაც. პროლეტარიატი კი ერთად ერთი კლასია, რომელმაც უნდა გაანთავისუფლოს ყოველი ერის უმრავლესობა ბურჟუაზიის ბატონობისაგან და ყოველი დაპყრობილი ერი გაბატონებული ბურჟუაზიის მონობისაგან; პროლეტარიატმა უნდა მოჰსპოს შინ კლასთა ბრძოლა და გარეთ ერთა ბრძოლა, პროლეტარიატმა უნდა ალაგმოს შინა და გარეთ ყველას მყელფეფელი ბურჟუაზია. დამოუკიდებლობა პიროვნებისა, თავისუფლება ყოველი ეროვნებისა, საზოგადოებაში სრული თანასწორობა, როგორც პოლიტიკური ისე სოციალური,—სრული თანასწორობა, სოლიდარობა და კავშირი ერთა შორის,—აი პროლეტარული შეხედულება ეროვნულ კითხვაზე.

ჩვენ—ქართველი სოციალდემოკრატები—ეროვნებას კი არ ვსპობთ, როგორც მოწინააღმდეგენი გვიკვიებენ, ეროვნებას ჩვენი არისტოკრატია სპობდა და მუსრს ავლებდა, ეროვნებას ჩვენი ბურჟუაზია გაავლებს მუსრს, თუ რომ ბედმა ის გააძლიერა. ჩვენ ვიცავთ და ვემხრობით როგორც ჩვენი ერის, ისე ყველა ეროვნებათა გაყვლეფილი და ღატაკი უმრავლესობის ინტერესს, ამიტომ ეროვნული კითხვაც ჩვენებურად გვესმის და უარყოფთ ყოველივე იმას, რაც ეროვნების სახელით მხოლოდ ერის შემავიწროებელი და დამჩაგვრელია; ჩვენ გვწამს მხოლოდ ყველა ერების საერთო ინტერესი, და არა

მართო ჩვენი ერის, ჩვენ ყოველი ერის უმრავლესობის ინტერესი მიგვაჩნია ჩვენივე ერის უმრავლესობის ინტერესად და ამიტომ ერთობას და სოლიდარობას ვქადაგობთ იქ, საცა სხვები ეროვნების სახელით მტრობასა და კარჩაკეტილობას სთესავენ. როგორც უკვე დავინახეთ, ისტორიულმა განვითარებამ წამოაყენა არისტოკრატიული ნაციონალიზმი, ეპქრული ნაციონალიზმი, ბურჟუაზიული ნაციონალიზმი და პროლეტარული ნაციონალიზმი. პროლეტარული ნაციონალიზმი ჩვენი დროის შეხედულებაა; რამდენათაც მეტ ძალასა და უფლებებს მოიხვეჭავს პროლეტარიატი, იმდენად უფრო დამარცხებს ბურჟუაზიულ ნაციონალიზმს პროლეტარული ნაციონალიზმი. თუ რაში გამოიხატება პროლეტარული ნაციონალიზმი და როგორია ის, ეს უკვე დავინახეთ. პროლეტარული ნაციონალიზმი არაფერში არ წააგავს იმ ნაციონალიზმს, რომელსაც საზოგადოდ გულისხმობენ ხოლმე ამ მცნებაში. მაშინ როდესაც პროლეტარული ნაციონალიზმი იცავს ერის უმრავლესობის ინტერესს, ერთნაირად ესარჩლება ყველე ეროვნების უმრავლესობას და მის დროშაზე ეროვნული სამზღვრების მაგიერ მთელი კაცობრიობა აწერია, სულ სხვა იყო არისტოკრატიული ნაციონალიზმი, სულ სხვაა ბურჟუაზიული ნაციონალიზმი, რომელთა დროშაზე აწერია: გაუმარჯოს ჩემს არისტოკრატას და ბურჟუაზიას, ძირს ხალხის უმრავლესობა, ძირს ყველა დანარჩენი ერო-

ვნებაო. არისტოკრატიულმა ნაციონალიზმმა ის სამსახური გაუწია ეროვნებას, რომ მან ერთ ენაზე მოლაპარაკე თემები გარეგნულად შეაერთა და ამით ისინი გარეშე მტრების ხელით ამოჟღეტას გადაარჩინა. ხოლო თუ არისტოკრატიული ნაციონალიზმი ეროვნებას იფარავდა, რაც მის ღვაწლს შეადგენს, სამაგიეროდ არისტოკრატიული ნაციონალიზმი მშვენიერად ურიგდებოდა ერის უმრავლესობის გაყვლეფას. არისტოკრატიულმა ნაციონალიზმმა გამოიწვია ეროვნებათა გადამტერება და ერთი ერისაგან მეორის დამონავეება; არისტოკრატიულმა ნაციონალიზმმა შეჰქმნა მონობა და ბატონობა.

მკიდრო ერთობა რომ ჩამოვედო არისტოკრატიულ ნაციონალიზმს ერთ ენაზე მოლაპარაკე თემთა შორის, ეს იქნებოდა დიდი სამსახური კაცობრიობის წინაშე, მაგრამ არისტოკრატიულმა ნაციონალიზმმა ესეც ვერ შესძლო, მან მხოლოდ ხელოვნურად ძლიერი პოლიტიკური ცენტრალიზმის წყალობით გარეგნულად შეჰქმნა ეროვნული ერთობა, შიგნით კი ერთობა სრულებით არ არსებობდა; ამიტომ იქ საცა არისტოკრატიულმა ნაციონალიზმმა ეროვნული სამეფო შექმნა, სამეფოს სათავეში მოექცა დესპოტიზმი ან განუსაზღვრელი, თვითმპყრობელი მთავრობა; მხოლოდ ესეთ მთავრობას შეეძლო იმგვარი ნაწილების ხელოვნურად შეერთება, რომელთა შორისაც შინაური ბუნებრივი კავშირი არ არსებობდა. სხვა და სხვა თემთა შორის კავშირი

მხოლოდ მაშინ მყარდება, როდესაც ეკონომიურად ისინი ერთმანეთისათვის საჭირონი ხდებიან, როდესაც ვაჭრობა მრეწველობის აღორძინებით მათი კარჩაკეტილი ცხოვრება ისპობა. ხოლო ესეთი ეკონომიური დაკავშირება და ეროვნული გაერთიანება ეკონომიურ ნიადაგზე აუცილებლად ითხოვს დესპოტიური და თვითმპყრობელი მთავრობის მოსპობას, რის სურათსაც იძლევა დღევანდელი ევროპა. როდესაც ძველ არისტოკრატიულ სამეფოებში ვაჭრობა აღორძინდა და სიმდიდრე დატრიალდა, სიმდიდრი!ა და ფუფუნების წყურვილმა აამხედრა ერთი ერის არისტოკრატია მეორე ერზე და ამგვარად ასტყდა სისხლის ღვრა, მტრობა და შური ერთა შორის.

ეროვნული კეთილდღეობის, ეროვნული ინტერესების სახელით იჩაგრებოდა ერთი ერისაგან მეორე ერი, აუარებლად და მხეცურად იღვროდა ხალხის სისხლი. ეს ჩაიდინა არისტოკრატიულმანაციონალიზმმა. ეროვნული მტრობა და სისხლის ღვრა საშინლად განვითარდა მაშინ, როდესაც არისტოკრატია მიხვდა, რომ შეიძლება დამარცხებული მტერი იმის მაგიერ რომ მოჰკლა ან შესჰამო, კოცხალ ნივთათ გახადო, მონად აქციო, შენ მხართემოზე წამოწვე და ის კი ამუშაო. მონების შეძენა ორნაირი სიმდიდრე იყო: რაც საჭირო იყო სახლში დაიტოვებდნენ, რაც საჭირო არ იყო, სხვაგან ჰყიდდნენ; ამიტომ ეროვნული ინტერესების

სახელით ერთი მეორეზე ამხედრდა სხვა და სხვა ერთა არისტოკრატია და ერის კეთილდღეობის სახელით დამარცხებულებს მონებად ჰხდიდა. თუ რამდენად ძლიერი იყო ამ დროს დაპყრობის, დამონების სურვილი, ერთა დაზავება, ეროვნული ინტერესების სახელით, ამას საუცხოვოდ ჰმოწმობენ უდიდესი სახელმწიფოები, რომლებიც ძველმა ისტორიამ შექმნა. როდესაც სხვა და სხვა პირობებისა გამო არისტოკრატისათვის უფრო სასარგებლო გამოდგა მონების დათხოვნა და მათს ნაცვლად ყმის ოფლით თავის რჩენა, მონობის ნაცვლად ნელა-ნელა დამყარდა ბატონ-ყმური ურთიერთობა. არისტოკრატიულმა ნაციონალიზმმა აქ უფრო გამოაშკარავა თავის ნამდვილი და საზიზღარი სახე. ბატონყმურ წყობილებაში არისტოკრატია ცხადად დაამტკიცა, რომ მას თავისი საკუთარი ინტერესები გამოჰქონდა ეროვნული ინტერესების სახელით: ერთი და იმავე ეროვნების არისტოკრატია, ერთი და იმავე ეროვნების ფეოდალები თავისივე ხალხის სისხლს ღვრიდენ; ძმებს ძმებზედ უსევდნენ თავისი საკუთარი ინტერესების დასაცვლად. ამგვარმა შინაურმა სისხლის ღვრამ ცხადად დაამტკიცა, რომ ეროვნული სახელმწიფო ხელოვნურად იყო შექმნილი, რომ ერის სხვა და სხვა ნაწილები ეროვნულ შეგნებას მოკლებულნი იყვნენ სრულებით. არისტოკრატიულმა ნაციონალიზმმა

არა თუ ვერსად ვერ შესძლო ეროვნული თვით-
ცნობიერების გაღვიძება, პირიქით ის ყველგან
ახშობდა ეროვნულ თვითცნობიერებას. ეროვნუ-
ლი თვითცნობიერების გაღვიძება შეადგენს დიდ
ღვაწლს ბურჟუაზიული ნაციონალიზმისას. თავისი
განვითარების პირველ ხანებში ბურჟუაზია იყო
რევოლიუციონური ელემენტი, ამიტომ ამ დროს
ბურჟუაზიული ნაციონალიზმი რევოლიუციონური
იდეა იყო; მან გააღვიძა ერის სხვა და სხვა ნა-
წილთა შორის ეროვნული შეგნება, მან დაუკავ-
შირა მკიდროდ ერის სხვა და სხვა ნაწილები ერთი
მეორეს, მან მოსპო ფეოდალური ურთიერთობა და
გააუქმა ერის სხვა და სხვა ნაწილთა კარჩაკეტილი
ცხოვრება,—ერთი სიტყვით ბურჟუაზიულმა ნა-
ციონალიზმმა შეჰქმნა ნამდვილი ეროვნული სამე-
ფო და ააშენა ეს სამეფო მტკიცე საძირკველზე,
რომელსაც მოკლებული იყვენ ძველი არისტოკრა-
ტიული სახელმწიფოები. ეს საძირკველია—**ეროვნული გათვითცნობიერება ეპოქოშიურს ნია-
დაგზე**. თუ არისტოკრატიული ნაციონალიზმის მე-
ფობის დროს ერთი კუთხის გლახი მეორე კუთხის-
სას ერთსა და იმავე ერში ან მტრულად უყურებდა,
ან „უცხოდ“ მიაჩნდა, ბურჟუაზიულმა ნაციონა-
ლიზმმა ორივეს განუვითარა ის შეგნება, რომ ისი-
ნი ერთსა და იმავე ერს ეკუთვნიან. თუ რამდენად
პროგრესიული იყო ამ დროს ბურჟუაზიული ნა-
ციონალიზმი, იქიდანაც ცხადად მტკიცდება, რომ

პროლეტარიატი და ბურჟუაზია ხელი-ხელს ჩაკიდებული იბრძოდნენ ერთად ბურჟუაზულ ნაციონალიზმის დროშის ქვეშ ფეოდალური ურთიერთობისა და იდეოლოგიის წინააღმდეგ. ხოლო როდესაც ბურჟუაზიამ გაიმარჯვა, მისი ნაციონალიზმიც სწორედ მაშინ შეტრიალდა, ბურჟუაზიის ინტერესი გამოაცხადა მთელი ერის ინტერესებად, ერის ინტერესების სახელით ის სულს ართმევდა და ართმევს მუშა ხალხს, ერის კეთილდღეობის სახელით მან მოითხოვა დიდი ბაჟები, რაც ბურჟუაზიას ჯიბეებს უსქელებდა და ხალხს კი ტყავს აძრობდა, ერის კეთილდღეობის სახელით მან დათესა ეროვნული მტრობა და ეროვნული ინტერესების სახელით ააგრიალა თოფზარბაზნები. ჯარი შესდგება ხალხის შვილებისაგან; ხალხი სისხლსა ღერის, ბურჟუაზია კი ჯიბეებს ისქელებს და ყოველივე ეს ხდება ნაციონალიზმის სახელით! ამგვარად ბურჟუაზიულმა ნაციონალიზმმა დაიწყო პროგრესით და ათავეებს რეაქციით. ის ნაციონალიზმი, რომელსაც ქადაგებენ არისტოკრატია, ბურჟუაზია და მათი იდეოლოგები, ნაციონალიზმი კი არ არის, საცინლად ადგება ნაციონალიზმისა, აბუჩად ადგება ერის ინტერესებისა და ეროვნებისა. ხალხის უმრავლესობა პროლეტარიატი და მათი იდეოლოგები ყოველთვის მტერი უნდა იყოს ამგვარი ნაციონალიზმისა.—არისტოკრატიულ ნაციონალიზმს არისტოკრატის ინტერესები გამოჰქონდა ნაციონალურ

ინტერესებად, რომელსაც მსხვერპლად სწირავდა მთელი ერის კეთილდღეობას და ერთა ფეხქვეშ გათელვას ლამოდა. ბურჟუაზიული ნაციონალიზმი ბურჟუაზიის ინტერესებს ასაღებს მთელი ერის ინტერესებად და თავის კეთილდღეობას ეროვნებათა განადგურებაზე და მოსპობის პოლიტიკაზე აშენებს. პროლეტარული ნაციონალიზმი კი სრული წინააღმდეგობა არისტოკრატიულ-ბურჟუაზულ ნაციონალიზმისა.

პროლეტარულ ნაციონალიზმს ეროვნულ ინტერესებად მიაჩნია ხალხის ანუ ერის უმრავლესობის ინტერესები. რადგანაც ერის უმრავლესობა ყველგან გაყვლეფილი და დაჩაგრულია, ამიტომ ყველა ერის უმრავლესობის ინტერესები ერთი და იგივეა, და პროლეტარული ნაციონალიზმი ცდილობს ყველა დაჩაგრულთა შეერთებას, დაჩაგრული ერების, დაჩაგრული კაცობრიობის განსათავისუფლებლად, ახალი სოციალური ურთიერთობის დამყარებას ნაცვლად დღევანდელი ნაციონალური და ერთი მეორის წინააღმდეგ შეიარაღებული სახელმწიფოებისა. ყველა ერები სოციალიზმის ნიადაგზე ერთმანეთს უნდა დაუკავშირდნ ისე, რომ ყოველიერი თავისუფალ და სხვებთან თანასწორის უფლებით შეკრულს ერთეულს წარმოადგენდეს,—აი რას ემსახურება პროლეტარული ნაციონალიზმი. /

პროლეტარიატმა კარგად იცის, რომ ხალხის ინტერესები ყველგან ერთი და იგივეა, მთელი

დედა-მიწის ზურგზე ყველა ეროვნების ხალხთა შორის ინტერესთა სრული სოლიდარობა არსებობს, მტრობასა და ეროვნულ სისხლის ღვრას არავითარი ალაგი არა აქვს; პროლეტარიატმა კარგად იცის, რომ სხვა და სხვა ეროვნების ბურჟუაზიათა შორის არსებობს მხოლოდ ინტერესთა სხვა და სხვაობა, და რადგანაც პოლიტიკური ძალა დღეს ბურჟუაზიის ხელშია, ბურჟუაზია სთესავს მტრობას და ღვრის ხალხის სისხლს. ამიტომ როცა ბურჟუაზია დაჰკარგავს პოლიტიკურ უფლებას და ყველგან ერის ცხოვრებას თვითონ ხალხი ჩაუდგება სათავეში, დღევანდელი ნაციონალიზმიც მოისპობა, წაიშლება სამზღვრები დღევანდელი ეროვნული სახელმწიფოებისა, ყველა ერები, რომელიც კი პროლეტარიატის განმათავისუფლებელ ბრძოლაში მონაწილეობას მიიღებს, ერთად შეერთდებიან, ერთნაირად მოაწყობენ თავის ცხოვრებას და დღევანდელ მტრობის ნაცვლად მათ შორის სრული ეკონომიური, პოლიტიკური და საერთაშორის თანასწორობა და მშვიდობიანობა დამყარდება: ყველა ისინი ვახდებიან ერთი დიდი ოჯახის თანასწორ წევრებათ,—ყოველი ეროვნების არსებობა, კეთილდღეობა და პროგრესი მხოლოდ მაშინ იქნება უზრუნველ-ყოფილი.—აი ეს როლი დააკისრა ისტორიულმა განვითარებამ პროლეტარიატს, ამ როლის შესრულებაში გამოიხატება პროლეტარული ნაციონალიზმი. ბურჟუაზიამ შეჰქმნა ისეთი პირობები,

მის მსვლელობას ვერაფერ ვერ შეაჩერებს, რაც უნდა
წინ გადაეღობოს.

მოკლედ თვალი გადავალთ საქართველოს
ცხოვრებას. უძველეს დროს, კაცობრიობის ისტო-
რიული ცხოვრების პირველ ხანებში, საქართველო
წარმოადგენდა კულტურულ ერს; როგორც თავისი
წარმატებით, ისე რიცხვით ქართველობას საპატიო
აღაგი ეჭირა აღმოსავლეთის კულტურულ ერთა
შორის. ექვს გარეშეა, ის ქართველი თემები, რომ-
ლებიც სცხოვრობდნენ მცირე აზიაში შავი ზღვის
ნაპირზე, გარეშე მტრებთან ბრძოლამ შეართა ერთ
სახელმწიფოდ, მტრების მოწოლამ თან და თან და-
ახევინა ქართველობას და გაამაგრა ის იმ ალაგებში,
რომელშიაც მოუსწრო ქართველ ერს ისტორიამ.
გარეშე მტრებთან ბრძოლამ გამოიწვია საქართველო-
შიაც არისტოკრატია და ცენტრალური მმართვე-
ლობა. რადგანაც საქართველოს ბუნება ყოველ ნა-
ბიჯზე იცვლება და უწინდელ დროში სხვა და სხვა
კუთხეებს შორის მიმოსვლა ძნელი იყო, ამიტომ
სხვა და სხვა თემთა შორის დიდხანს არავითარი
კავშირი არ არსებობდა, გარდა იმისა, რომ ისინი
ერთ მთავრობას ემორჩილებოდნენ. ქართველობას
ერთი მხრით მეზობლობა ჰქონდა ძველ კულტუ-
რულ ერებთან; მეორე მხრით მას თავს ეცემოდნენ
ხშირად ბარბაროსები; ზღვის სიახლოვემ, დიდმა
მდინარეებმა და ბუნებრივმა სიძლიდრემ საქართვე-
ლოში ადრე ააღორძინა ალებ-მიცემობა; აქედამ

მიდიოდა სავაჭრო გზები ასურეთში, ბაბილონში, ფინიკიაში, საბერძნეთის ახალშენებში, ინდოეთში, სპარსეთში. ერთი მხრით ამგვარმა აღებ-მიცემობამ და მეორე მხრით ბარბაროსთა ხშირმა შემოსევამ ხელი შეუწყეს ქართველთა შორის ეროვნული იდეის განვითარებას, და სანამ საქართველო ეკონომიურად ძლიერი იყო, ეროვნული შეგნებაც ძლიერი იყო ქართველ ერში. ძველი აღმოსავლეთი თან და თან დაეცა, ვაჭრობამ საქართველოში იკლო, მტრების შემოსევამ იმატა და ბოლოს საქართველო თან და თან დაუძღურდა: ეკონომიურმა დაქვეითებამ გამოიწვია ეროვნული გრძობის დასუსტებაც. მტრის შემოსევის დროს კიდევ იყო ხოლმე (ისიც ყოველთვის არა) ქართველებში ერთობა, სხვა დროს კი სრული კარჩაკეტილობა და უბნური ნაციონალიზმი მეფობდა. ბატონყმობის განვითარების დროს თავი იჩინა არისტოკრატიული ნაციონალიზმის გამხრწნელმა მხარემ, საქართველო დაქუცმაცდა რამდენიმე სამეფოთა და სამთავროდ გეოგრაფიული მდებარეობის მიხედვით, და მასაქეთ ასტყდა ძმისაგან ძმის სისხლის ღვრა. ამ სისხლის ღვრამ მოუღო საქართველოს ბოლო. ამგვარად ეროვნული თვითცნობიერება უძველეს დროს აღორძინდა საქართველოში ძველ აღებ-მიცემობის წყალობით, ხოლო დაეცა თუ არა საქართველო ეკონომიურად, ეროვნული თვითცნობიერებაც დაიკარგა, ქართველი ერი დანაწილდა და ამ დანაწი-

ლებას თუ ხელი შეუწყო გარეშე მტერმა, სამაგიეროდ ეკონომიური დასუსტებით გამოწვეულმა ეროვნულმა განაწილებამ თვითონ შეუწყო ხელი გარეშე მტრის ძლევამოსილებას, რადგანაც გაერთიანებული საქართველოს ძლევა უფრო ძნელი იყო, ვიდრე განაწილებულისა. მთელი ჩვენი ისტორია არის ისტორია არისტოკრატიულ ნაციონალიზმისა, რომლის წყალობითაც ქართველი, იმერელი, მეგრელი, რაჭველი, გურული, სვანი, კახელი და სხვა, ვერავითარ ნათესაობას ვერ ხედავდნენ ერთმანეთში. არისტოკრატიული ნაციონალიზმი დღემდის ძლიერი იყო ჩვენში, მის ნიმუშებს ყოველ ნაბიჯზე იძლევა ჩვენი ცხოვრება და ჩვენი მწერლობა; პოეზია ხომ ოთხმოციან წლამდე არისტოკრატიული ნაციონალიზმის გამომხატველი იყო უმთავრესად. ამ ათი წლის წინედ მეგრელისათვის რომ გეთქვათ: „ქორთუ“ ხარო, დიდ შეურაცყოფად მიიღებდა; იმერელს ქართველის პატივის ცემა არა ჰქონდა, ქართველს იმერლისა. ნამდვილი ეროვნული თვითცნობიერება სამოციანი წლებიდან აღორძინდა ჩვენში და მას აქეთ დღითი დღე იზრდება. დღეს ჩვენი გლეხი ყველგან იმსჯვალება იმ აზრით, რომ ის ქართველია, რომ იმერელი, რაჭველი, მეგრელი, გურული კახელი, სვანი, ქართლელი და სხვ. ყველა ქართველები არიან. რამ გამოიწვია ამგვარი ეროვნული თვითცნობიერება? კაპიტალისტურმა წარმოებამ. ჩვენში ეროვნული კაპიტალი სულ ბოლო ხანებში

დაიბადა; წარმოების ახალი ხანა კი ჩვენში დაიწყო უცხო კაპიტალმა: საზღვარგარეთელმა, რუსულმა და სომხურმა. ამიტომ ცხოვრების ასპარეზზე ქართველ ბურჟუაზიაზე უმალ ქართველი მუშა ხალხი, ქართველი პროლეტარიატი გამოვიდა და ახალმა ელემენტებმა შემოიტანა ჩვენს ცხოვრებაში ქართველების გაერთიანება, ეროვნული გათვითცნობიერება; ქართველი მუშა ხალხი მოედვა საქართველოს სხვა და სხნა კუთხეს და აუწყა ქართველ ხალხს: ჩვენ ყველანი ძმები ვართ, ერთი ერის შვილებიო. ქართველმა მუშა ხალხმა გაჰფანტა ძველი ფეოდალური კარჩაკეტილობა ჩვენში, ქართველმა მუშა ხალხმა მოახდინა ჩვენში ეროვნული გათვითცნობიერება (რასაც ხელი შეუწყო რასაკვირველია ჩვენმა მწერლობამ). მაშინ, როდესაც სულ თხუთმეტოდეწლის წინედ ჩვენი არისტოკრატები თფილისში ზოგიერთ კრებებზე გაიძახოდნენ: დაიკარგეთ იმერლებო, თქვენთან რა გვაქვს საერთოვო, დღეს კი იგივე არისტოკრატები და მათი იდეოლოგები ქართველ მუშებს უკიჟინებენ: თქვენ ეროვნების მტერი ხართო, და მათ ბანს აძლევენ ჩვენი მამლაცინწა ბურჟუები და მათი იდეოლოგები! ჰოი, საკვირველებავ!

ამგვარად არისტოკრატიულ ნაციონალიზმს ჩვენში გვერდით ამოუდგა პროლეტარული ნაციონალიზმი. ბურჟუაზია ჩვენში სულ ახალი დროის ნაცოფია, ის მუშა ხალხის შემდეგ გამოვიდა ცხო-

ვრების ასპარაზე და წინ წამოაყენა ბურჟუაზიული ნაციონალიზმი.

ევროპაში ბურჟუაზია პირველ ხანებში რევოლუციონური იყო და მან ხელი შეუწყო ეროვნულ გაერთიანებას. ჩვენში კი ჩვენს ბურჟუაზიას ეს როლიც არ აკისრა ისტორიულმა განვითარებამ და ის პირდაპირ ეროვნულ ცარცვა-ყვლეფის სკამზე დასკუბა. ჩვენში თავისუფალ მუშა ხელს თავდაპირველად მუშტრად უცხო ბურჟუაზია დაუხვდა; ამიტომ ჩვენი ეროვნული თვითცნობიერების განვითარებაში სწორედ ამ უცხო ბურჟუაზიას, და არა ჩვენსას მიუძღვის არა პირდაპირ ღვაწლი და ეს არც ისე დაუჯერებელია, როგორც ბევრს ეჩვენება. საქმე იმაშია, რომ კაპიტალისტური წარმოება, როგორც უკვე დავინახეთ, აუცილებლად ითხოვს ფეოდალური წყობილების, ფეოდალური იდეოლოგიის დარღვევას და ეროვნულ გაერთიანებას—ერთი მხრით მუშა ხელის მოსაპოვებლად, მეორე მხრით შინაური ბაზრის შესაქმნელად. ეს წარმოება კი ჩვენში დაიწყო უცხო ბურჟუაზიამ; ქართველი ბურჟუაზია კი შემდეგ გამოვიდა ცხოვრების ასპარაზე, უკვე გაერთიანებული ერის გასაყვლეფად.

ევროპის ბურჟუაზიასთან შედარებით ჩვენს ბურჟუაზიას არავითარი ეროვნული შრომა არ დასჭირდება; ევროპის ბურჟუაზიამ ჯერ გააერთიანა თავ თავისი ერები, შემდეგ შეუდგა მათს გაყვლეფას, და როცა თავისი ერი აღარ ეყო, სხვებს წაეპოტინა.

გასაყვლეფად. ჩვენ ბურჟუაზიას კი ჩვენმა მუშა ხალხმა მზათ მიართვა გაერთიანებული ერი; ბურჟუაზიამაც გალესა დანა და დაუწყო ერს თლა! თუმცა ჯერ მცირეწლოვანია ჩვენი ბურჟუაზია, მაგრამ მაღა. დიდი აქვს: თავისი მადის დასაკმაყოფილებლად მან წამოაყენა ბურჟუაზიული ნაციონალიზმი, რომლის მოძღვრებითაც ქართველმხ ხალხმა უნდა ხმა ამოუღებლად ათლევინოს თავისი გვერდები ქართველ ბურჟუაზიას, რადგანაც ამას ითხოვს თურმე ეროვნული წარმოება და ეროვნული კეთილდღეობა!! ჩვენი ბურჟუაზია ეხლა და ეხლა ახლო მახლო ერების თახჩებშიაც იხედება და ნერწყვი მოსდის პირში. ამგვარად ჩვენი საზოგადოებრივი ცხოვრების ნიღაგზე დღეს ერთმანეთს ებრძვიან არისტოკრატიული ნაციონალიზმი, ბურჟუაზიული და პროლეტარიული.

რადგანაც ქართველი პროლეტარი შიშსა ჰგვრის ჩინენს არისტოკრაციას, ბურჟუაზიას და მის იდეოლოგებს, რადგანაც ჩვენი პროლეტარებისა და მათი იდეოლოგების დანახვაზე კეთილმორწმუნე, ზნეობით მაღალი და ერისთვის თავდადებული ჩვენი არისტოკრატია, ბურჟუაზია და მათი დამქაშები პირს მიიბრუნებენ ხოლმე და ეშმაკს აფურთხებენ: ფუი, ეშმაკო, ამიტომ ბურჟუაზიული და არისტოკრატიული ნაციონალიზმი ერთად შეერთდნენ პროლეტარიული ნაციონალიზმის დასამარცხებლად. ბურჟუაზიულმა ნაციონალიზმმა ამგვარად მომაკვდავი აიკი-

და ზურგზე, რადგანაც არისტოკრატიული ნაციონალიზმის დღეები დიდი ხანია დათვლილია და ბრწყინვალე წოდებას გლოვის და „ფუი ეშმაკი“-ს ძახილის მეტი აღარაფერი დარჩენია. ჩვენი ბურჟუაზია ისე ვერ შეაჩერებს ჩვენი პროლეტარიატის ძლევამოსილ მსვლელობას, როგორც ევროპის ბურჟუაზიამ ვერ მოახერხა ეს, და რაც უფრო გაიმარჯვებს ჩვენი პროლეტარიატი, მით უფრო დამარცხდება ბურჟუაზიული ნაციონალიზმი, მით უფრო გაიმარჯვებს პროლეტარიული შეხედულობა ეროვნებაზე. ეროვნული დამოუკიდებლობა, საზოგადოდ, ერთაკვშირი საერთო წარმოების ნიადაგზე, სრული ეკონომიური, იურიდიული და პოლიტიკური თანასწორობა როგორც ერში, ისე ერთა შორის, კლასთა გაუქმება და ხალხის ჩადგომა ერის ცხოვრების სათავეში, აი ქართველი პროლეტარიატის ეროვნული შეხედულობა.

არისტოკრატიული და ბურჟუაზიული ნაციონალისტები იცავენ მხოლოდ თავის ერის დამოუკიდებლობას და ამავე დროს სრულებით არაფერი არააქვთ საწინააღმდეგო სხვა ერების დაპყრობისა და მათი ძალდატანებით გადაგვარებისა; თავის ერშიკისანი იცავენ მხოლოდ უმცირესობის—არისტოკრატისა და ბურჟუაზიის—ინტერესებს და ხალხის კეთილდღეობას კი ფეხქვეშ სთელავენ ნაციონალიზმის სახელით. ჩვენ,—სოციალდემოკრატები—პატივს ვცემთ ყველა ერის თავისუფლებას და ვეწინააღმდე-

*ჩვენ
არააქვთ
საწინააღმდეგო
სხვა ერების
დაპყრობისა*

??!!

გებით ერთი ერისაგან მეორის დაზავებასა და დაპყრობას. ჩვენს საკუთარ ერში ჩვენ ვემსახურებით მხოლოდ ხალხის ანუ ერის უმრავლესობის კეთილდღეობას და ნაციონალურ ინტერესად მიგვაჩნია მხოლოდ ხალხის ინტერესები და არა არისტოკრატის ან ბურჟუაზიისა.

ქვეყნის
მი?!

დღევანდელ ევროპის სახელმწიფოთა ნაციონალიზმი წარმოადგენს ბურჟუაზიულ ნაციონალიზმს. ბურჟუაზიული ნაციონალიზმი იცავს მხოლოდ თავისი ერის დამოუკიდებლობას; რაც შეეხება სხვა ერებს, აქ ბურჟუაზიული ნაციონალიზმი მიისწრაფის სხვის თავისუფლების მოსპობისაკენ, სხვა ერთა დაპყრობისაკენ. „ჩემი თავისუფლება, შენი განადგურება,“ აი რა აწერია ბურჟუაზიული ნაციონალიზმის დროშაზე. ამგვარად ბურჟუაზიულ ნაციონალიზმს ორი თავი აქვს და ორ გვარი სამართალი; თუ რისთვის ითხოვს ბურჟუაზიული ნაციონალიზმი უცხო ეროვნებათა დამონებას, ეს ჩვენ უკვე განვმარტეთ ზემოთ, ხოლო საქმე იმაშია, ერთნაირად ექცევა გაბატონებული ერის ბურჟუაზია თავის საკუთარ ერს და დაპყრობილ ერსაც თუ არა. მოგვხსენებათ, ბურჟუაზია რჩება მუშების ყვლეფით. ბურჟუაზიის სიმდიდრეს, კეთილდღეობას სარჩულად უდევს მუშა ხალხის ყვლეფა. თუ ბურჟუაზია ცდილობს უცხო ერთა დამონებას, მხოლოდ იმიტომ, რომ ეს უცხო ერებიც გაყვლიფოს, მაგრამ საქმე იმაშია, უცხო ერსაც იმგვარადვე ყვლეფავს გაბატონებული

ერის ბურჟუაზია, როგორც თავის საკუთარს თუ არა. მთელი ევროპის დღევანდელი მდგომარეობა გვიმტკიცებს, რომ ბურჟუაზია თავისი ერის უმრავლესობას ეკონომიურად ჰყველევას, ხოლო დამონებული ერის უმრავლესობას არა თუ ჰყველევას მარტო, იმის გადაგვარებას, ეროვნულად მოსპობას ცდილობს სხვა და სხვა საშუალებით და ღონისძიებით. რათ ცდილობს გაბატონებული ბურჟუაზია და მისი მთავრობა დამონებული ერის ეროვნულად გადაგვარებას და ეროვნულად მოსპობას? რა ინტერესებს იცავს ის ამით? ამით ბურჟუაზია იცავს თავის საკუთარ კლასობრივ ინტერესს. გადაგვარების პოლიტიკა მარტო ბურჟუაზიულ მთავრობას არ ეკუთვნის,—ის პირმშოა შვილია არისტოკრატიული მთავრობისა. არისტოკრატიული მთავრობა იმონაევებს ანუ იპყრობს სხვა ერს შემოსავლის გულისათვის; დამონებული ერის მიმართ ის მიტომ ხმარობს ყოველგვარ რეპრესიებს, რომ ამგვარი ღონისძიებით ჩაუხშოს მას განთავისუფლების სურვილი და შიშით მუდამ მორჩილებაში იყოლიოს; მეორე მხრით ყოველი არისტოკრატიული მთავრობა ცდილობს, დამონებული ერი დაუახლოვოს, დაუკავშიროს თავისას ე. ი. გაბატონებულ ერს, რომ ამგვარი დაკავშირებით მასში შეასუსტოს ეროვნული გრძნობა. რადგანაც არისტოკრატიულმა მთავრობამ კარგად იცის, რომ ენა უძლიერესი საშუალებაა ერთა შორის დაახლოვებისა, ამიტომ ცდილობს ის დამონებული ერის გადაგვარებას. სწო-

რედ ამ გზას ადგია ყოველი ბურჟუაზული მთავრობაც. ბურჟუაზიის ღმერთია ზედმეტი ღირებულება, რომლის გულისთვისაც ის შეუწყვეტლად ამზადებს საქონელს; საქონელი ბაზარს ითხოვს და ბურჟუაზული მთავრობაც სწორედ ამ ბაზრის გაფართოების გულისათვის იმონავებს ამა თუ იმ ერს; მას მხოლოდ ბაზარი უნდოდა, და რომ ეს ბაზარი არ დაჰკარგოს, ყოველ ღონეს ხმარობს, რომ დამონებულ ერში განთავისუფლების სურვილი ამოშალოს; მეორე მხრივ მან კარვით იცის, რომ საერთო ენაფრიად უწყობს ხელს როგორც ბაზრის სიმტკიცეს, ისე აღებ-მიცემობას და ამიტომ ანგარებით გატაცებული ბურჟუაზული მთავრობა ყოველგვარ ღონეს ხმარობს, რომ დამონებული ერი გადააგვაროს; ამ მიზნით ის სდევნის ყოველივეს, რასაც კი ეროვნული სახე აქვს; სამშობლო ენას აძევებს სასწავლებლიდან, ეკლესიიდან, სასამართლოდან და სხვ. ავიწროვებს სამშობლო ლიტერატურას, ზღუდავს ეროვნულ თვით-მოქმედებას, ეროვნულ საზოგადოებრივ დაწესებულებებს და სხვ. გაბატონებული ბურჟუაზიის მიზანია, რომ დამონავებული ერის უმრავლესობა მუდამ მას ჰყავდეს ხელში საყველთადა, ამისათვის საჭიროა ყოველგვარი შევიწროება თვით გადაგვარების პოლიტიკამდე. თუ მაგალითად ქართველი ერი გადაგვარდა, გარუსდა, თავისთავად ცხადია, რომ ამით მასში ჩაქრება ყოველგვარი ეროვნული მისწრაფება, ყოველგვარი სურვილი დამო-

უკიდებლობისა და მუდამ რუსის ბურჟუაზიისა და ბიუროკრატიის ყვლეფის საგნად იქნება. ერთი სიტყვით ყვლეფის რაც შეიძლება გახანგრძლივება და გამარადისება ითხოვს გადაგვარების პოლიტიკას და ეროვნულ დევნას.

ყოველივე ამას პროლეტარიატმა არა თუ ყურადღება უნდა მიაქციოს, — ის ვალდებულია; შეებრძოლოს და მედგრათაც შეებრძოლოს ბურჟუაზიულ-ბიუროკრატიულ პოლიტიკას ეროვნულ კითხვაში. დავანებოთ თავი სამშობლო ინტერესების ხსენებას, — თვით პროლეტარიატის ინტერესი ითხოვს, რომ ის ეროვნულ დევნასა და გადაგვარებას წინაღუდგეს მთელი თავისი ძალღონით და ავტორიტეტით. რა საბუთით? იკითხავს ბევრი. საბუთი ბევრია; მათ შორის მე დავასახელებ მხოლოდ ორს. პირველი ის, რომ ეროვნული დევნა აფერხებს პროლეტარიატის კლასობრივ შეგნებას და ამით წინ ეღობება კლასთა ბრძოლის განვითარებას, გართულებას და გაღრმავებას, რაიც ადვილი გასაგებია. საქმე იმაშია, რომ ეროვნული დევნისა და შევიწროების ტაფაში, დამონებული ერის პროლეტარიატთან ერთად, იწვის დამონებული ერის ბურჟუაზიაც; საერთო ჭირვარაში სძალავს ამ ორ მოპირდაპირე კლასთა შორის ერთი მხრით ერთგვარ თანაგრძნობას და სოლიდარობას, რაც პროლეტარიატს თვალებს უხვევს, შეგნებას უბნელებს; მეორე მხრით

*შენ ვინ
მთავარი
არა, გარდა
თავისი
მთავარი
მთავარი
რით?*

ამგვარ მდგომარეობაში პროლეტარიატს ავიწყდება თავისი კლასობრივი მდგომარეობა, ან ვეღარ იგნებს, ვეღარ ითვალისწინებს ნათლად ამ მდგომარეობას; ის ვეღარ არკვევს თავის პირდიპირ მტერს—ბურჟუაზიას და მთელ ყურადღებას გარეშე მთავრობას აქცევს. ორსავე შემთხვევაში პროლეტარიული შეგნებაც ფერხდება და მასთან ერთად კლასობრივი ბრძოლაც. ამის საუცხოვო მაგალითს წარმოადგენს სომხის პროლეტარი ჩვენში; პოლიტიკური მდგომარეობისა გამო სომხის პროლეტარი თავის ბურჟუაზიაში ჰხედავს მეგობარს, მასთან ერთად გატაცებულია შოვინისტური აზრებით და გარდა მცირე ნაწილისა, რომლის გამოღვიძებამაც ისევ ქართველ მუშებს და ქართველ სოციალდემოკრატებს მიუძღვის სამსახური, სომხის პროლეტარიატს ჯერაც ვერ შეუგნია, რომ სომხის ბურჟუაზია მისი მტერია და არა მოყვარე.

მეორე საბუთი მდგომარეობს იმაში, რომ პროლეტარიატი ერის ნაწილია და ამიტომ ეროვნული დევნა მასაც სწავრავს, ეროვნული შევიწროება მასაც ავიწროებს. ეროვნული ენა, ეროვნული სკოლა, ეროვნული სასამართლო, ეროვნული პრესა, ლიტერატურა და სხვ. არავისთვის არ არის იმდენათ საჭირო, რამდენადაც თვით პროლეტარიატისათვის და დაჩაგრული გლეხობისათვის. ამიტომ პროლეტარიატი, რომელსაც კი ესმის თავისი კლასობრივი ინტერესები და რომელიც ქვეშაბრიტი ქომა-

გია ერის დაჩაგრული უმრავლესობისა, მუდამ უნდა ებრძოდეს ეროვნულ დევნას და გადაგვარებას. დღეს რუსეთში არისტოკრატიულ-ბურჟუაზიული მთავრობის ალავს ბრძოლით იკავებს ბურჟუაზიული მთავრობა. ნურავინ ნუ იფიქრებს, ვითომ რუსეთის ახალი ბურჟუაზიული მთავრობა ჩვენს ეროვნულ დევნაზე ხელს აიღებდეს, — პირიქით ბურჟუაზია უფრო მეტი მოტრფიალვა ეროვნული დევნისა, ვიდრე არისტოკრატია, და თუ ჩვენმა პროლეტარიატმა არ ისარგებლა ამ რევოლუციის ხანით და, სანამ რუსეთში ბურჟუაზია ჯერ არ გაბატონებულა, არ ჩამოართვა მას გარანტია ეროვნული დევნის მოსპობისა, ეს ისეთი სიბრმავე იქნება, რომელსაც მას ისტორია არასოდეს არ აპატიებს, ან რა ისტორია? — თვითონ არ აპატიებს თავის თავს.

აქედან თავის თავად ცხადია, რომ გარდა საერთო საქმისა ჩვენს პროლეტარიატს ისეთი კითხვა აქვს გადასაწყვეტი, რისთვისაც იმის ამხანაგს — რუსეთის პროლეტარიატს — თავის მტერევა არ სჭირდება; გარდა საერთო მოქალაქეობრივ და პოლიტიკურ თავისუფლების მოპოებისა ჩვენმა პროლეტარიატმა უნდა მოსპოს ჩვენი ეროვნული დევნა და მოიპოვოს შინაური ცხოვრების იმგვარი პირობანი, რომ ჩვენი ეროვნული განვითარება დაუბრკოლებლად და შეუფერხებლად სწარმოებდეს. მეტყვიან: რაკი სხვა და სხვა მოქალაქეობრივსა და პოლიტიკურ თავისუფლებას მოვიპოვებთ, ეროვნულ დევნას ალავი აღარ ექნე-

ქვეყნის
დახრება
ხოჯა?
დახრება
და ხოჯა?!

ბაო. ამგვარი შეხედულობა და იმედი ფრიად შემცდარი შეხედულობაა და ფრიად უნიადაგო იმედი. ლიბერალური წყობილება, ლიბერალური მთავრობა, თავისთავად არავითარ გარანტიას არ წარმოადგენს ეროვნული დევნის და შევიწროების მოსპობისათვის; საჭიროა ლიბერალურ წყობილებასთან ერთად ყოველმა დამონებულიმა ერმა ისეთი ფორმა მოიპოვოს შინაური თავისუფლებისა, საცა ეროვნულ დევნასა და გადაგვარებას ალაგი აღარ ექნება.*) თავისთავად ცხადია, რომ ვერც ერთ ლიბერალურ და დემოკრატიულ სახელმწიფოში, ვერავითარი შინაური თვითმართველობა ვერ გააუქმებს, ვერ მოჰსპობს სრულიად ეროვნულ შევიწროებას, სანამ კლასები და კლასთა ბრძოლა არსებობს, მაგრამ თუ ეროვნული დევნის სრულიად მოსპობა არ შეიძლება, ეს კიდევ იმას არ ნიშნავს, რომ მისი შესუსტება, შეფერხებაც არ შეიძლებოდეს; თუ ეროვნული დევნის სრულიად მოსპობისათვის ბრძოლა უნაყოფოა, ეს კიდევ იმას არ ნიშნავს, რომ ამგვარი ეროვნული დევნის შესუსტებისა და დაუძლურებისათვის ბრძოლაც უნაყოფო იყოს, — ამგვარი ბრძოლა ფრიად ნაყოფიერია, რის მაგალითებსაც იძლევა დღე-

სადაც კი
 ღიაა აქ
 მხოლოდ სე
 იქა?!!

*) დემოკრატიული რესპუბლიკის მოპოება თავისთავად სწვევტავს ეროვნულ კითხვასაც, მაგრამ დღეს ცხადია, რომ დემოკრატიულ რესპუბლიკას ბანმათავისუფლებელი ბრძოლა ვერ მისცემს ეხლა რუსეთს და აბსოლუტიზმს ამ ხანად მხოლოდ ლიბერალურ-ბურჟუაზიული მონარქია მოჰყვება.

ვანდელი ევროპა, და ამიტომ ყოველი დამონებული ერის პროლეტარიატი ვალდებულია ყოველი ღონე იღონოს, ეროვნული დევნისა და შევიწროების შესუსტებისა და დაუძღურებისათვის. პროლეტარული, ნამდვილი სოციალდემოკრატიული შეხედულება ითხოვს, რომ ეროვნულ განვითარებას ყველგან თავისუფალი გზა ჰქონდეს დათმობილი.... როგორც ზევით დავინახეთ, ხალხის უმრავლესობისათვის და პროლეტარიატისათვის ერთი და იგივე არ არის, დამოუკიდებელია ის ეროვნულათ. თუ არა. მართალია დამოუკიდებელი ერის ბურჟუაზიას იმგვარივე მადა აქვს, როგორც დამოკიდებული ერის ბურჟუაზიას, მაგრამ დიდი განსხვავება იმაში, რომ თავისუფალი ერის გაყვლეფილი უმრავლესობის გადაგვარებას და ეროვნულად მოსპობას საკუთარი ბურჟუაზია არა ცდილობს, მაშინ როდესაც დამონებული ერის უმრავლესობას არათუ ჰყვლეფენ, ეროვნულათაც სდევნიან, ავიწროებენ და სპობენ. ამიტომ პრინციპიალურად თუ შევხედავთ ამ საკითხს, ყოველი ერის დაჩაგრული უმრავლესობა, რომელსაც კი უნდა დედა მიწის ზურგიდან არ აღიგავოს და მომავალ კეთილდღეობას ეღიროს, თავისთავის უფლებას უნდა იცავდეს, როცა დამოუკიდებელია. ხოლო თუ დამოკიდებულია, ეროვნულ დევნასა და გადაგვარებას უნდა ებრძოდეს. ყოველი ერის უმრავლესობა სოციალიზმში უნდა შევიდეს თავისი პიროვნებით—ეროვნული სახით და არა ნაძალადევად

ს. ყაფი
თუ...!!!

??

გადაგვარებული. ეროვნული მოსპობა არის ორ გვა-
 რი: ბუნებრივი და ძალმომრეობითი. მე მსწამს, რომ
 სოციალიზმის მეფობის დროს სხვა და სხვა ერების
 რიცხვი შემცირდება, შემცირდება ენების რიცხვიც,
 ხოლო ეს მოხდება თავის თავად, ბუნებრივი კანონების,
 ბუნებრივი განვითარების ზედგავლენით. ხოლო რო-
 დესაც დამონებულ ერში სდევნიან ყოველივე ეროვ-
 ნულს, ამას ჰქვია ძალმომრეობითი გადაგვარება; ამ-
 გვარი ძალდატანებით გადაგვარებას პროლეტარიატი
 მთელი თავისი არსებით უნდა ებრძოდეს, ეწინააღმდე-
 გებოდეს, რადგანაც ამას არც ერთი გაყვლეფილისა და
 ხალხის უმრავლესობის ინტერესი არ მოითხოვს, არა-
 მედ მოითხოვს მხოლოდ გაბატონებული ერის ბურჟუა-
 ზიის, არისტოკრატისა და მათი მთავრობის ინტერესე-
 ბი. ყოველი მომხრე ერის გადაგვარებისა ამ ერის უმრავ-
 ლესობის მტერია და დამცველია გაბატონებული
 მთავრობის ინტერესებისა. აქედან ნურავინ ნუ გა-
 მოიყვანს კერძოდ იმ დასკვნას, ვითომ მე ვურჩევდე
 ჩვენს მუშა ხალხს დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლას
 დღევანდელს პირობებში, — ამგვარი ბრძოლა დღეს
 ჩვენი დაღუპვა იქნება ყოველმხრივ. ქართველმა მუ-
 შა ხალხმა უნდა შეუფარდოს, შეუთანხმოს თავისი
 მოქმედება რუსეთის პროლეტარიატის მოქმედებას;
 ქართველმა მუშამ და გლეხმა რუსის მუშასა და გლეხ-
 თან ერთად უნდა იბრძოლოს საერთო მტრის და-
 სამხობად და საერთო კეთილდღეობის მოსაპოვებლად,
 მაგრამ ქართველ პროლეტარიატს უნდა ახსოვდეს

ესეო რ სხ
 რნები ქმრს!

მუდამ, რომ ის ვალდებულია წინაღუდგეს და შე-
ებრძოლოს თავის ეროვნულ ღვიძას მთავრობის მხრით
და იმგვარად მოაწყოს თავისი ერის შინაური ცხო-
ვრება, რომ ქართველი ერის ბუნებრივი განვითა-
რება უზრუნველ ყოფილი იყოს.

სოციალიზმის დიად სამეფოში ქართველი ერი
თავისი საკუთარი სახით უნდა წარსდგეს და ჩვენი
პროლეტარიატი სოციალიზმის სამფლობელოში უნ-
და შევიდეს, როგორც საერთაშორისო პროლეტა-
რიული პარტიის ქართველი წევრი.

ჩვენი?
აქტიუმი,
აქტიუმი!!
საქტიუმი!

323.1
კ 661

„სსიპის“

ამხანაგოგის გამოსცემა:

წიგნი	ფასი
1) ჯუზეპე გარიბალდი	10 კაპ.
2) დამფუძნებელი კრება	10 „
3) სამეცნიერო საუბარი	15 „
4) ეროვნული კითხვა	12 „

მზადდება დასაბეჭდათ მეოთხე წიგნი

ვილჰელმ ტელლი.

წიგნების საწყობი **ჯეჯილის** რედაქციაშია, იქვე შეიძლება ხელთნაწერების მიტანა დასაბეჭდათ.

323.1
8 661

БУКИНИСТИЧЕСКИЙ
Магазин № 22
"СЯКЦИГНИ"
Индекс _____
Цена 3- _____

558/2

323.12 661